№ 153 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍԻ 18

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍԻ 18 № 153

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի. առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԷԿՈՎ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օր'երից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ԽԱԹԱԲԱԼԱ“

Երգիծական-սատիրական շաբաթաթերթի բաժանորդագրութիւնը

Տարեկան գինն է Թիֆլիսում 4 ր., դուրսը՝ 5 ր., 1/2 տարվայ գինն է Թիֆլիսում 2 ր., դուրսը՝ 2 ր. 50 կ., երեք ամսվանը 1 ր., դուրսը՝ 1 ր. 25 կ.։

Ծ ա ն.—Սկզբում, մտադրվելով «Խաթաբալան» երկու շաբաթը մի անգամ լոյս ընծայել, տարեկան գինը որոշել էինք 2 ր. և 2 ր. 50 կ.։ Բայց այժմ, քանի որ այն շաբաթաթերթ դարձրինք, այդ պատճառով էլ գինը կրկնապատկում ենք։

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Хатабала».

Շաբաթ, յուլիսի 15-ին, լոյս կը տեսնի № 6.

2—2 (շ. եր.) տո Խմբագիր-հրատարակող՝ Աստ. Երիցեան

1906 թ. յուլիսի 7-ին բացվեց Ղըլ-Արվատում (Անդրկասպեան)

„ՍԱՍՈՒՆ“

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ,

որի մասին պատիւ ունենք յայտնելու մեզ հետ գործ ունենալ ցանկացող օտարաքաղաքացիներին։

Տնօրէններ՝ Գ. Մ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆՑ
Ալ. Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆՑ

տո. 2—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աղէտի շրջանում. Հայոց հարցը. Վերջին տեղեկութիւններ. Պաշտօնական. Շարժումներ. Տեղեկութիւններ գաւառից. Գանձակի շրջակենտրոնական ժողովի առիթով. Անգլիական նաւատորմը և միջազգային քաղաքականութեան երկու հոսանքները. Կուզմին Կարավաեվի ճառը. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Նամակ Պարսկաստանից. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԱՂԷՏԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

I

Մեր հասարակութեան ուշադրութիւնը այս երկու օրերս ուղղված է դէպի Շուշի։ Ի՞նչ է այնտեղ կատարվում՝ հարցնում էին բոլորը միմեանցից և պատասխան չէին կարողանում ստանալ, որովհետև հեռագրաթելը Աղդամի և Շուշու միջև կտրված է, իսկ Աղդամից բղխած լուրերը այնքան տեղեկութիւններ չէին արձանագրում, որքան ջանում էին այս ու այն տպաւորութիւնը գործելու։

Զորս օրվայ ընդհատումից յետոյ երեկ, յուլիսի 17-ին, ցերեկվայ ժամի 1-ի մօտերքը Շուշու հետ հաղորդակցութիւնը վերականգնեց։

Մենք ներքև տալիս ենք մեզ յայտնի տեղեկութիւնները Շուշու դէպքերի մասին, որոնցից պարզվում է, յամենայն դէպս, մի բան, որ Շուշու շրջանում տեղի ունեցած դէպքերը չափազանց լուրջ բնաւորութիւն են ստացած եղել։

II

Այն ժամանակ, երբ Անդրկովկասի միւս մասերում Թուրքերը տրամադրութիւն էին ցոյց տալիս հաշտութիւն կայացնելու հայերի հետ, Շուշու և Զանգեզուրի շրջանների Թուրքերը մի առանձին յամառութեամբ չէին ուզում լսել հաշտութեան ձայնը և շարունակում էին պատրաստութիւններ տեսնել հայերի դէմ կռւելու համար։

Աղդամի Թուրքերը, յարձակվելով հայերի վրա և դադարեցնելով հաղորդակցութիւնը Եւլախ-Շուշի խճուղու վրա, հետեւում էին մի չար ծրագրի. Նրանք գերեցին և սպանեցին ճանապարհորդների, որոնց դիակներն անգամ չը գտնվեցին։ Նրանք սպանված համարեցին պարսիկ համշարիների առասպելը, որը չը դիմացաւ ամենաթոյլ հետախուզութեան. մինչդեռ այդ առասպելից ուզում էին շինել մի շատ մեծ, պատասխանատու և արիւնահեղ գործ։

III

Իսկ այն, ինչ կատարվում էր նոյն Շուշու և Զանգեզուրի գաւառների սահմանակից տեղերում և ապա աւելի խոր անկիւններում, ցոյց էր տալիս, որ այնտեղ Թուրքերը ամենևին մտադիր չեն հաշտութիւն պահպանել։

Ո՞վ էր սակայն նրանց դրդում և ինչու, այդ ոչ ոք չէր կարողանում ճըշտօրէն պարզել։ Սկզբում կային վարչական անձեր, որոնք վատ և երկդիմի դեր էին կատարում, իսկ յետոյ հանդէս եկան և բուն տեղական գրգռիչներ։

Մարդ անկարող է սառնասրտութեամբ վերյիշել Զանգեզուրի Թուրք ուսուցիչ Իրզայի կատարած քստմնելի և սարսափելի դերը։ Թուրք ժողովրդական ուսուցիչը հանդէս է գալիս իբրև կոտորածների կազմակերպող և աւազակախմբերի ոգևորող առաջնորդ մի անձն։ Եւ այդպիսի գործողների շնորհիւ կործանվել են գիւղեր և նահատակվել անմեղ հոգիներ։

IV

Այդպիսի գործողների համար շատ ծանր, խորթ, և վերջին աստիճանի անախորժ է լսել համերաշխութեան, բարի հարևանութեան, ընդհանուր քաղաքացիութեան հրաւէրները։

Եւ հասկանալի է, թէ ինչու Աղդամի շրջանի Թուրքերը այնքան տեւլութեամբ վերաբերվեցին «Կոչ-Դեվլեթի» խմբի սկսած գործին և յայտնեցին, որ նրանք ամօթ և ստորութիւն են համարում լսել հաշտութեան և համերաշխութեան մասին հայերի և Թուրքերի մէջ։ Եւ մեզ յայտնի է, որ բազմաթիւ այդ տեսակ յայտարարութիւններ են մտել յիշված խմբագրութեան մէջ։

Զար ոգին շատ ամուր ձեռքով է բռնել Շուշու և Զանգեզուրի շրջանի Թուրք ղեկավարներին, ամուր պարաններով նրանց փաթաթել։ Նրանք դեռ չեն սթափվել։

Ա. Քալանթար

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑԸ

«Մշակի» այսօրվայ համարում տպված հեռագիրը Ժընեվից ցոյց է տալիս, որ հայոց հարցի լուծումը իրաւարարական և խաղաղ ճանապարհի վրա, մտնելով Հաագայի պաշտօնական կոնֆերենցիայի գրագմուների օրակարգի մէջ, մի քայլ առաջ է գնացել դէպի լուծումն այդ ճանապարհով։

Այդ քայլը թէև դեռ դողդոջուն, անհաստատ քայլ կարելի է համարել, բայց, իբրև առաջին քայլ, նա կարևոր նշանակութիւն է ստանում և սկիզբն է դնում մի նոր փազիսի հայոց հարցի լուծման էտապի մէջ։

Մինչև այսօր բոլոր ջանքերը, որոնք արվել են՝ լուծելու հայոց հարցը խաղաղասիրական եղանակով կամ այդ շաւղի մէջ դնելու, եղել են մասնաւոր, ոչ-պաշտօնական։ Առաջին անգամ 1900 թւին Պարիզում գումարված համաշխարհային խաղաղութեան IX կոնգրէսը իր օրակարգի մէջ մտցրեց հայոց հարցի քննութիւնը։ Սակայն խաղաղութեան կոնգրէսները, պաշտօնական բնաւորութիւնից զուրկ լինելով, կարող էին միայն իղձ և փափագ յայտնել, կարող էին հրաւիրել միայն եւրոպական դիպլոմատների, կառավարութիւնների ուշադրութիւնը՝ չարաբաստիկ հայոց հարցի վրա, կարող էին միայն դիմումներ անել։ Այդ բոլոր իղձերը, փափագները, դիմումները, արված մասնաւոր և միայն բարոյական նշանակութիւն ունեցող կօզրէսների կողմից, շուտով մոռացվում էին և չէին կարողանում ստեղծել հայոց հարցի համար պաշտօնական հանգամանք։

Իսկ խնդրին պաշտօնական բնաւորութիւն տալու համար անհրաժեշտ էր, որ հայոց հարցը մտցնվի Հաագայի կոնֆերենցիայի օրակարգի մէջ, որովհետև այդ կոնֆերենցիան, իբրև պաշտօնական, բաղկացած բոլոր պետութիւնների ներկայացուցիչներից, մի անգամ որ իր քննութեան առարկայ դարձնէ հայոց հարցը, ստիպված կը լինէ վերջ ի վերջոյ որ և է լուծումն գտնել։ Բայց հէնց դժուարն էլ հարցը օրակարգի մէջ մըտցնելն է։ Դեռ 1897 թ., երբ գումարվեց Հաագայի առաջին կոնֆերենցիան, հայոց հարցի հին գործիչներից մէնը, պ. Մինաս Զերազ, մեծ ջանքեր գործ դրեց, որ կոնֆերենցիան քննութեան առնէ հայոց հարցը, բայց այդ ջանքերը չը պսակվեցին աջողութեամբ, որովհետև պէտք էր աշխատել նախ քան գումարվելը մտցնել հարցը օրակարգի մէջ։ Այնուհետև զանազան կողմերի հայերը փորձեցին մտցնել հայոց հարցը Հաագայում գումարվելի II կոնֆերենցիայի օրակարգի մէջ Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգների նախագահ Ռուզվելտի միջոցով, բայց այդ փորձերն էլ ապարդիւն անցան։

Այժմ այդ նախաձեռնութիւնը իր վրա է առել Լոնդոնում գումարված միջպարլամենտական կոնֆերանսը, շնորհիւ ֆրանսիական, անգլիական, բելգիական պարլամենտների հայասէր պատգամաւորների։ Միջպարլամենտական կոնֆերանսը բաղկացած է եւրոպական և ամերիկական պարլամենտների ներկայացուցիչներից, հետևաբար նրա որոշումը պաշտօնական բնաւորութիւն և բարոյական մեծ հեղինակութիւն ունի։ Այդ որոշումը կարող է պաշտպանվել պարլամենտների կողմից, և այն ժամանակ կառավարութիւնները ստիպված կը լինեն մտցնել հայոց հարցը Հաագայի կոնֆերանսի օրակարգի մէջ։

Ճիշտ է, դեռ շատ էտապներ կան անցնելու, մինչև կաջողվի հայոց հարցը մտցնել Հաագայի կոնֆերանսի օրակարգի մէջ, որովհետև Լոնդոնի միջպարլամենտական կոնֆերանսի որոշումը դեռ չէ նշանակում հարցի լուծումն։ Ոչ, նա միայն առաջին քայլն է այն դեռ երկար ճանապարհի վրա, որ պէտք է անցնել այդ լուծման հասնելու համար։ Եւ ահա, այսօր, այդ առաջին քայլն արվեց։

Ողջունում ենք այդ առաջին քայլը և յոյս ունենանք, որ նրան կը հետևի երկրորդը։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ժընեվից, «Դրօշակ» թերթի խմբագրութիւնը հեռագրում է մեզ յուլիսի 14/27-ին.

«Դրօշակի» խմբագրութիւնը դիմեց Պարիզի, Լոնդոնի, Բրիւսէլի հայասէր պատգամաւորներին (պարլամենտական), խնդրելով դնել հայոց հարցը Լոնդոնում գումարված միջպարլամենտական կոնֆերանսի առաջ։ Արդ, կոնֆերանսը յուլիսի 12/24-ին կայացած իր նիստում միաձայն ընդունեց Լորան պատգամաւորի առաջարկը, որ պահանջում է, թէ Հաագայում գումարվելի դեսպանախորհուրդը միջոցներ ձեռք առնէ հարկադրելու Թիւրքիային յարգել միջազգային դաշնագիրները և տալու հայերին հաւասար իրաւունքներ»։

Աղդամ, 16 յուլիսի

Հեռագրաթելը կտրված է Շուշու մօտերքը և ոչ Աղդամի հօտ։ Ենթադրում են, որ հեռագրաթելը կտրված է քաղաքի միջում։

Աղդամ, 17 յուլիսի

Հաստատվում է այն լուրը, որ հայերը, տեսնելով Թուրքերի յարձակումները, ամրացել են Ասկերանում և դիմադրում են Թուրքերին։ Մի քանի հայ գիւղեր շրջապատված են Թուրքերով։

Այստեղ, երբև Շուշուց եկած հաստատ տեղեկութիւն, պատմում են, որ այրված են Շուշու Թազամահլա, Քեօչարլի և Մամայ Թաղերի մասերը։

Շուշի, 17 յուլիսի

Հայերի և Թուրքերի ընդհարումը սպառնական դրութիւն էր ստացել։ Թէ Թուրքերը և թէ հայերը փողոցներում պատնէշներ կամ բարրիկադներ էին շինել հակառակորդների յարձակումը յետ տալու նպատակով։

Երբ հեռագրական պաշտօնեաները եկան հեռագրաթելի դրութիւնը ուսումնասիրելու, հայերը ճանապարհ տուին նրանց, իսկ Թուրքերը չը համաձայնեցին։

Շուշի, 17 յուլիսի

Հրացանաձգութեան պատճառով անկարելի էր դարձել անցուդարձը։

Հասարակական հիմնարկութիւնները փակվել էին։ Հեռագրաթելի նորոգութիւնը անկարելի էր դարձել։

Փոխարքայի կողմից մերժված է Թուրքերի խնդիրքը բանալու առանձին հեռագրական բաժին Թուրքերի Թաղում։

Շուշի, 17 յուլիսի

Կռւող կողմերը թէ սպիտակ դրօշակներ բարձրացնելով և թէ ներկայացուցիչների ձեռքով յայտնեցին, որ նրանք ցանկանում են հաշտութիւն կայացնել։

Հաշտութեան գործը հրապարակօրէն յայտնելու նպատակով վաղը նշանակված է հոգևորականութեան հանդիսաւոր թափորը։

Կիրակի, յուլիսի 16-ին, Թիֆլիսից դէպի Շուշի ուղևորվեց երրորդ կովկասեան հրացանաձիգ բատալիօնը գեներալ Գոլօշչապովի կարգադրութեան տակ։

Գանձակ, 13 յուլիսի

Երեկ ամբողջ օրը Շուշում տաք հրացանաձգութիւն է տեղի ունեցել հայերի և Թուրքերի միջև։ Մասնակցել են և զօրքերը։

Հեռագր. Գործ.

Շուշուց ստացված հեռագրական տեղեկութիւններից երևում է, որ յուլիսի 15-ին երկու կռւող կողմերն էլ (հայերն ու Թուրքերը) սպիտակ դրօշակներ են պարզել և ընտրել են իւրաքանչիւր կողմից 15 ներկայացուցիչներ, հիմնաւոր խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար պայմաններ մշակելու։ Լիազօրները պէտք է հաւաքվէին սրանից երկու օր առաջ խորհրդակցելու այդ առիթով։

«Кавказъ»

Գանձակ, 13 յուլիսի

Առաւօտեան Շուշի ուղարկվելիք հեռագիրները չէին ընդունում հեռագրատանը, պատճառաբանելով որ հեռագրաթելերը կտրված են։ Կէսօրից վերսկսվեց դէպի Շուշի հեռագիրների ընդունելութիւնը։ Ենթադրում են, որ հեռագիրները մնում են հեռագրատանը թափված. կտրված հեռագրաթելերը չեն վերաշինված։ Շուշուց հեռագիրների պատասխանները չեն ստացվում. այդ աւելի ապացուցանում է, որ հեռագիրը դէպի Շուշի չէ գործում։

Այսօր տեղս ժամանեց Շուշու թեմական առաջնորդ Աշոտ եպիսկ. Շախեանը, իր թեմը գնալու համար։ Քաղաքս, Շուշու դէպքերի պատճառով, յուզման մէջ ընկաւ, բայց երկու հարևանները շարունակում են իրար հետ եղբայրութիւնը։

Ա. Սահակեանց

Աղդամից յուլիսի 13-ին հեռագրում են «Իրշադին». «Շուշում կոտորած է։ Այրվում են տները։ Լսվում են թնդանօթի և գնդակների ձայները։ Յարաբերութիւնը բոլորովին կտրված է»։

Մի այդպիսի բովանդակութեամբ հեռագիր էլ ստացվել է Թիֆլիսում յուլիսի 14-ին Խանքենդից։

«Тиф. Лис.»-ին Գանձակից հեռագրում են.

«Երեկ ստացվել է Շուշուց հետևեալ հեռագիրը. Հայերը Թուրքերի բազարի կողմից, ռուսաց եկեղեցուց ներքև, մըտել են Թուրքական բազարը, նոյնպէս և Շէյթանբազարի կողմից և գիրքեր բռնել։

Բազարի Թուրքական մասը այրված է։ Յուլիսի 15-ին գեներալ Գոլօշչապովը դադարեցրեց հայերի շարժումը, հաշտութեան համար։ Հաշտութիւնը դեռ չէ կայացել. բանակցում են. լուրերին նայելով, սպանվածների և վիրաւորների թիւը 50 է։

Այսօր Թուրքերի բազմաթիւ խումբը յարձակվեց Ասկերանի վրա, հայերի շղթան պատռելու-անցնելու համար, բայց չը կարողացաւ։ Ներկայումս կռիւ է Խորամորթում, Խալֆալում և Ղարանլուխում։ Թուրքերը իրանց ոյժերը կենտրոնացնում են Ասկերանի մօտ։

«Իրշադ» լրագրին հեռագրում են Շուշու գաւառի Աղդամից.

1) յուլիսի 13-ին. «Գոլօշչապովը ռմբակոծում է քաղաքը։ Երեկ Խիդիրլու գիւղում լսել եղան 20, իսկ այսօր 12 հատ թնդանօթի գնդակներ։

Քաղաքը ամեն կողմից այրվում է. թէ ո՛ր մասն է իսկապէս այրվում, յայտնի չէ։ Քաղաքից տեղեկութիւն չը կայ։ Ասկերանը բաց է»։

2) Յուլիսի 14-ին. «Թուրքական մասը Շուշու քաղաքի այրվում է»։

3) Յուլիսի 15-ին. Շուշուց ստացվել է մի նամակ, որով գրում են, որ գեներալ Գոլօշչապովը գործում է հայերի հետ միասին։ Այրվել են քաղաքի երեք թաղերը՝—Քօչարլուն, Մամանլուն և Թազա-մահլան։

«Հայերին օգնութեան են գալիս հազարաւորներով։ Ոչ ոքի հանգստութիւն չեն տալիս։

«Ինչպէս մենք իմացել ենք հաստատ աղբիւրներից, Թիֆլիսի մուսուլմանները հեռագիր են ուղարկել ներքին գործերի մինիստրին գեներալ Գոլօշչապովի անկօրեկտ գործողութիւնների մասին և խնդրում են փոխել նրան։

Կարեագինօ, յուլիսի 9-ին։

Յունիսի 28-ին 8 Թուրքեր եկան բազարը և հաւար կանչեցին, թէ Ղաջար Թուրքական գիւղի վրա հայերը յարձակվել են, կոտորում, կրակում և թալանում են։ Թուրք խուժանը հաւաքվեց և գնաց յայտնելու պ. գաւառապետին։ Գաւառապետը ուղարկեց բոլոր զօրքը, և շրջակայ բոլոր Թուրքերը զինված գնացին։ Գնացին նոյնպէս այն բոլոր շուշեցիք, որոնք գտնվում են Կարեագինում։ Բոլորը զինված էին մօսինի հրացաններով։ Զօրքը վերադարձաւ. ոչ մի դէպք չէր եղած։ Նոյն օրը Թուրքերը թալանեցին այս գիւղում մի կօշկակարի խանութ։

Երևանեան նահանգի Նոր-Բայազետի գաւառից հաղորդում են, որ յուլիսի 15-ին քեաբիրլուեցի քոչւորները Բասարգէչարի գիւղերի հիւսիսային մասերից քշել տարել են 600 ոչխար։ Նրանց հետամուտ լինելու գնաց պրիստաւը 60 կօզակներով ու պահակներով երկու օֆիցերի հետ միասին։

Քեաբիրլուեցի Թուրքերը անհագին բազմութեամբ շրջապատեցին կօզակներին և սկսեցին գնդակահարել նրանց, որի ժամանակ սպանեցին մի քանիսին ու շատերին էլ վիրաւորեցին։

Դրա շնորհիւ հարիւրեակը ստիպված եղաւ ետ նահանջել։

Գաւառապետի ասելով, դրանք այն քոչւորներն են, որոնք անցեալ ամառ քշեցին նոյն տեղից ու տարան անհագին քանակութեամբ անասուններ և գնդակահար արեցին կօզակներին։

Կարեագինօ, յուլիսի 9-ին

Նահանգապետ Կալաչով ամսիս 4-ին եկաւ, շրջեց բոլոր գիւղերը՝ Կուչլակ, Հօրադիզ, Մարալեան, Ջեբրայիլ, Հադրուդ, Կարախանբէկլու և այլն։ Այսօր, յուլիսի 9-ին, առաւօտեան, նահանգապետն այստեղ էր, որ հաւար ընկաւ, թէ հայերը յարձակվել են Ղաջարի վրա. զօրքը գնաց, բայց լուրը սուտ էր. զօրքը վերադարձաւ։ Ամեն օր լուրեր են տարածում, թէ հայերը յարձակվում են այս ու այն գիւղերի վրա։ Ջեբրայիլից հարիւրեակ կօզակներից, նահանգապետի հրամանով, փոխադրվեցին այստեղ՝ 30 հոգի։

Այսօր նահանգապետ Կալաչով գնաց Խօնաշէն, Շուշու գաւառը։

Տիգրան Գեանջումեանց

Բաթումի գեներալ-նահանգապետ Նագիևը յուլիսի 12-ին հեռագրում է.

«Լէչխումի գաւառակի հրամանատար գնդապետ Շիրշէւիչը հեռագրում է, որ երկու համայնքների բնակիչները հնազանդութիւն և պատրաստակամութիւն են յայտնել կատարել բոլոր պահանջները։ Յանցաւորների մեծ մասը լեռներն է փախել, երեք հոգի կալանաւորված է։ Ազգաբնակութիւնը տուրքերը վճարում է։ Ինձ մօտ են եկել հիւսիսային Սվանեթիայի պատգամաւորները»։

Գանձակ, 15 յուլիսի

Ամսիս 12-ից թւագրած մի նամակով Ասխաբադից գրում են հետևեալը.

«Այս րոպէիս բոլոր խանութները փակ են. սպասվում է Թուրքերի կողմից յարձակում։ Երեկ պահակ զինւորների և Թուրք մրգավաճառների մէջ երկու կոպէկի համար վէճ ծագեց. սպանվեց երկու Թուրք, վիրաւորված են երկուս։ Շատ խռով է։ Նամակս գրում եմ այն վայրկեանին, ուր մեր երեխաները տեղափոխում ենք զօրանոց իբրև ապահով տեղ»։

Սագան

«Баку» լրագրի մէջ (№ 152) կարդում ենք.

«Մեզ հաղորդում են, որ մի խումբ անձինք Բագուի հայ հասարակութիւնից դիմել են Նորին Վեհափառութիւն Կաթողիկոսին միջնորդելով, որ Նորին Վեհափառութիւնը յետաձգէ Էջմիածնի կենտրոնական ժողովի գումարումը, որ, ինչպէս յայտնի է, նշանակված է օգոստոսի 15-ին, մի քանի ժամանակով։ Այդ միջնորդութեան իբրև մօտիվ առաջ է բերված երկրի անորոշ քաղաքական դրութիւնը, անվստահութիւնը վաղվայ համար և հնարաւոր բարդութիւնների երկիւղը, որպիսի հանգամանքները, միջնորդութիւնը յարուցանող անձանց կարծիքով, կը զրկեն ժողովի անդամներին խաղաղ և արդիւնաւոր աշխատութեան հնարաւորութիւնից։

«Ինչպէս մեզ հաղորդում են, այդպիսի միջնորդութիւններ ուղարկված են Էջմիածին և Թիֆլիսից, Երևանից, Գանձակից և ուրիշ քաղաքներից։

«Երեկ միջնորդութիւնը յարուցանող անձանց մինի անունով ստացվեց Էջմիածնից Կաթողիկոսի դիւանատան կառավարիչ Տաճատ վարդապետից հետևեալ հեռագիրը.

«Նորին Վեհափառութիւնը ձեր հեռագրի ընկալումից յետոյ հրամայեց ինձ խնդրել ձեզ ուղարկել մանրամասն կարծիք հեռագրի բովանդակութեան մասին նամակով»։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ

Թիֆլիսի գեներալ նահանգապետը 1906 թւի յուլիսի 15-ին հրատարակել է հետևեալ կարգադրութիւնները.

Պ ա ր տ ա դ ի ր ո ր ո շ ո ւ մ

1) Արգելվում է պահել, կպցնել և տարածել զանազան տեսակ թռուցիկներ, արգելված բովանդակութիւն ունեցող թերթիկներ, կոչեր, վնասակար ուղղութեան պատճառով դադարեցված լրագիրներ և այլն։

2) Սոյն որոշման առաջին կէտի մէջ յիշված յանցանքների մէջ մեղաւոր ճանաչվողները, նմանապէս և այն տնատէրերը կամ տների պատասխանատու կառավարիչները, որոնց վրա կը կպցնվեն կոչեր կամ թռուցիկներ, կենթարկվեն պատժի ադմինիստրատիւ կարգով մինչև 3 հազար րուբլի տուգանքի կամ 3 ամսվայ բանտարկութեան։

Յայտարարութիւններ

I

Աչքի առաջ ունենալով ներկայ խառնակ վիճակը, կրկին անգամ հրաւիրում եմ իմ իրաւասութեան ներքոյ գտնվող ազգաբնակութեանը ճշտութեամբ կատարել իմ հրատարակած պարտադիր որոշումները և առանց այլևայլութեան հնազանդվել ոստիկանութեան և քաղաքի հերթապահ զօրքերի օրինական պահանջներին։

Հարկաւոր եմ համարում մանաւանդ ազգաբնակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել, ի լրումն այս տարվայ ապրիլի 25-ի յայտարարութեան, որ ամեն տեսակ ցոյցեր, մանիֆեստացիաներ, թափորներ, միտինգներ, ժողովներ և այլն ես համարում եմ միանգամայն անթոյլատրելի, և այդ պատճառով էլ այդպիսիները իսկոյն կը ցրվեն, և զէնք կը գործադրվի ամենախիստ դիմադրութեան կամ նոյն իսկ ցրվել հրաժարվելու դէպքում առանց նախազգուշացնելու։

Անթոյլատրելի եմ համարում նոյնպէս քաղաքում աչքի ընկնող, մանաւանդ Գօլովինսկի պրօսպեկտում, աննպատակ թրև գալը հինգ, վեց և աւելի հոգուց բաղկացած խմբերով. այդ պատճառով ես սրա հետ միաժամանակ հրամայում եմ ոստիկանութեանը և զօրամասերին կալանաւորել այդպիսիներին նրանց վրա տուգանք կամ պատիժ նշանակելու համար։

Վերոգրեալի մասին յայտարարելով ի գիտութիւն ընդհանուրի, ես չեմ կարող յոյս չը յայտնել, որ ազգաբնակութիւնը կըմբռնէ իմ պահանջների լրջութիւնը և այդ պատճառով կը հրաժարվէ որևէ փորձից խանգարելու խաղաղութիւնը, որը ես պաշտպանելու եմ ու վերականգնելու ադմինիստրատիվ տուգանքների ամենասաստիկ խստութեամբ, իսկ որտեղ հարկաւոր լինի, նոյն իսկ զէնքի ոյժով։

II

Սրանով յայտնում եմ ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ անհրաժեշտ եմ համարում հաշտարար դատարանների իրաւասութիւնից զուրս հանել և յանձնել ադմինիստրատիվ լուծման այն բոլոր յանցանքների վերաբերեալ գործերը, որոնք նախատեսնված են պատժ. օրէնսգրքի 29, 30, 31, 33 և 34 յօդուածների մէջ, և որոնց պատիժը նշանակում է առհասարակ հաշտարար դատաւորը, կառավարութեան կարգի դէմ գործած յանցանքները պատժելու նպատակով։

Գեներալ-նահանգապետ Տ ի մ օ ֆ է յ է վ

Թիֆլիս։

ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

—Յուլիսի 12-ին Պետերբուրգում քարտաշները գործադուլ են արել. միտինգները գործարաններում և բացօթեայ տեղերում գումարվում են առաջվայ նման։ Միտինգներից մի քանիսում որոշել են ընդունված բանաձևերը գաղտնի պահել։

(«Р. В.»)

—Յուլիսի 11-ին երեկոյեան ժամի 7-ին ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան ակումբն են մտել երկու ժանդարմական օֆիցեր և քաղաքապետի գրաւոր հրամանի համաձայն փակել նրան։ Մի փոքր ժամանակից յետոյ փակել են սօցիալ-քաղաքական ակումբը նոյնպէս։

—Յուլիսի 9-ի ներքին գործերի մինիստրը հեռագիրներ է ուղարկել կենտրոնական նահանգները, որով հրամայել է ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել Դումայի արձակելու պատճառով առաջացող անկարգութիւնների դէմ։

—Միջոցներ են ձեռք առնվել կալանաւորելու նախկին պատգամաւոր, «Мысль» լրագրի խմբագիր Սօլօմկօյին, բայց արդէն պարզվել է, որ նա հեռացել է Պետերբուրգից և յայտնի չէ թէ ուր։ Սկսվել են խուզարկութիւններն ու կալանաւորումները։ Կալանաւորված են 200 հոգի։

—Դումայի պատգամաւորների անձեռնմխելիութիւնը վերջացել է արդէն։ Յուլիսի 9-ին ոստիկանութիւնը շտապել է խուզարկութեան ենթարկել աշխատաւոր խմբակի անդամ Տեսլայի և Օնիպկօի բնակարանները։

—«Рѣчь»-ին հաղորդել են, որ պատգամաւոր Սեդելնիկօվի բնակարանում ոստիկանները թխկարք են սարքել և եկողներին կալանաւորում են։

—«Рѣчь» լրագիրը տեղեկութիւն է ստացել Բրեստ-Լիտօվսկից, որ տեղական զօրքերի մէջ յուզումներ են սկսվել։

—Պետերբուրգում երկաթուղու կայարանների պահպանութեան համար նշանակված են 23-րդ և 24-րդ դիվիզիայի զօրամասերը։ Զօրքերը, բացի կայարաններից, պահպանում են միևնոյն ժամանակ ճանապարհի որոշ մասերը։ Զօրքերով շրջապատված է Նիկօլայէվսկի, Վարշավայի և Բալտիական երկաթուղիների շոգեշարժի դէպօն, ուր բանւորների տրամադրութիւնը գրգռված է։ («Нов. Вр.»)

—Հէնց որ տեղեկութիւն ստացվեց Դումայի արձակման մասին, բանւորները սաստիկ յուզվեցին և վճռեցին միօրեայ քաղաքական գործադուլ յայտարարել։ Սօցիալ-դէմօկրատական կազմակերպութեան բանւորները այդ որոշումին հակառակեցին և ընդունեցին հակառակ բանաձև, որով բանւորներին առաջարկում են խուսափել մասնակի գործողութիւններից և սպասել սօցիալ-դէմօկրատական ֆրակցիայի վճռին, որոնք խորհրդակցում են Դումայի միւս անդամների հետ միասին։ Յուլիսի 10-ին, ճաշի ժամանակ, միտինգներ են տեղի ունեցել բոլոր ֆաբրիկներում և գործարաններում, և ընդունվել է բանւորական կոմիտէտի բանաձևը։ Ընդհանուր առմամբ տրամադրութիւնը բանւորական շրջանում, «Наша Жизнь»-ի ասելով, այնպէս է, որ կազմակերպութեան ղեկավարներին հազիւ է աջողվում զսպել բանւորներին։

—Ժիտոմիրից «Бирж. Вѣд.»-ին հեռագրում են, որ Դումայի արձակման լուրը այնտեղ ցնցող տպաւորութիւն է թողել։ Ժողովրդի մեծ ամբոխը խռնված խմբագրատան առաջ սպասում է նորանոր տեղեկութիւնների։ Լրագիրներն ու երեկոյեան հեռագիրները հազարներով են գնում, իրար ձեռքից խլում։ Կալանաւորված է մի պատանի և մի զինւոր լոկ նրա համար, որ փողոցում կարդացել են

բարձրաձայն Դումայի արձակման հրովարտակը: Միապետական կուսակցութեան նիստը խանգարել են, ճառախօսներից 4-ին սափրել են լաւ:

—Օդեսայում, ինչպէս հաղորդում է «Р. В.»-ն, յուլիսի 10-ին, երեկոյեան դէմ, բոլոր խանութները փակվեցին, փողոցները դատարկվեցին, անկիւններում կանգնել էին ինքնապաշտպանութեան խմբերը, բնակիչները խումբ խումբ կանգնած էին դարպասների մօտ, րոպէ առ րոպէ սպասելով որ ջարդը կը սկսվի: Հաւատարի աղբիւրներից մեզ հաղորդեցին, որ երեկվայ ջարդի ժամանակ վնասվել են մի քանի խանութներ և դադարել է ջարդը ծովային բատալիոնի սալդատների անյողդողդ յայտարարութեան շնորհիւ, որ նրանք բանակատեղիներից կը գան և անողորմ կերպով կը վարվին ջարդարարների հետ: Հէնց որ լուր տարածվեց ջարդի սկսվելու մասին, երկաթուղիների արհեստանոցների բանուորները յայտնեցին քաղաքագլխին, որ եթէ նա թոյլ տայ ջարդ կատարվելու, այն ժամանակ երկաթուղիների աշխատանքները իսկոյն կը դադարեցնեն: Կամաւոր նաւատորմից արհեստանոցների բանուորները, թւով 400 հոգի, թողին աշխատանքները և վճռեցին միանալ ինքնապաշտպանութեան խմբին. նոյնը արեցին և մի քանի գործարանների բանուորները: Ռուսաց ընկերութեան ծովագնացութեան բանուորները, թւով 800 հոգի, նոյնպէս միացան ինքնապաշտպանութեան խմբին: Գիշերը կոզակների զօրանոցները, Մոլդաւանկում, շրջապատեցին Լիւբլինսկի գնդի զինուորները, յայտնելով որ ամենախիստ կերպով կը պատժեն, եթէ ջարդի որևէ փորձ անելու լինեն: Յուլիսի 11-ին, առաւօտեան, Սրեդնի փողոցում, ինքնապաշտպանութեան խմբերից մէկի վրա համազարկ արձակեցին գորոդովոյները: Սպանվել են երկու հոգի, մէկը՝ քոլեջական ուսանող. չորս հոգի ծանր վիրաւորված է: Կոզակների զօրանոցի մօտերում խուլիգանները առանձին կոզակների մասնակցութեամբ խուզարկում էին անցնող հրէաներին, ծեծում էին, խլում էին մօտը եղած փողերը և արժէքաւոր իրերը: Այդ բանը նրանք անում էին պահակների և ոստիկանների աչքի առաջև: Դա ի հարկէ հրէաների վրա աննկարագրելի սարսափ էր տարածում: Մոլդաւանկայից աղքատ մասսան փախչում էր ապաստանութիւն գտնելու հրէական հիւանդանոցում: Իրար հրելով փախչելու ժամանակ մահացու կերպով ոտնահարված է մի կին իր երեխայի հետ միասին: Չը նայելով գեներալ Կաուլբարսի, Կարանգոզովի խոստումներին, քաղաքը սարսափի մէջ է, մանաւանդ որ «ռուս մարդկանց» միութիւնը բացարձակ կերպով գործում է և անարգել կերպով կազմակերպում է քաղաքի տականքները: Յուլիսի 8 ին մասսայական կալանաւորութիւններ և խուզարկութիւններ են տեղի ունեցել: «Русская Рѣчь» լրագրի բաժնետէրերի ժողովը առանձին պատգամաւորութեան միջոցով շնորհակալութիւն է յայտնել Կաուլբարսին և իր օգնական գեներալ Գրոսսոպոպովին լրագրին նիւթական և բարոյական աջակցութիւն ցոյց տալու համար:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Փարաքար, յուլիսի 11 ին

Վերջերս մէկը միւսի ետևից քամիների դէպքերը գալիս են ապացուցելու, որ նորից մեր երկրի վրա նոյնպէս սև-սև ամպեր են գիզվելու և վաղ թէ ուշ ժայթքելու:

Դաշտային աշխատանքի անապահովութիւն: [illegible]

մի գլխաւոր բան, որ անհրաժեշտ է ձեզ --զգուշութիւն և զգուշութիւն...

Յ. Ալէքեան

—

Բոկանապատ, յուլիսի 11-ին: Ահա մի ամսից աւելի է այստեղ յաճախ տեղացող և բոլորովին անօգուտ յորդառատ անձրևները արգելում են գիւղացիներին խոտը հարել ու հաւաքել, հարածներն էլ փտում և անպէտքանում են: Երբ հարկաւոր էր անձրև, երկինքը ժլատացել էր, իսկ երբ նա անօգուտ լինելուց զատ դեռ արգելք էլ է հանդիսանում մշակութեան, առատօրէն շաշառում է, ողողում, աւերում և քարուքանդ անում գիւղացու յոյսն ու սպասելիքը, բաղ ու բախչան... Ե՞հ, անիծված լինեն այսպիսի ժամանակները. մարդկանց ձեռքով պատճառած աւերումների թերութիւնը լրացնում է նոյնքան անողորմ բնութիւնը...

Երեկ իրիկնադէմին հարևան լեռների վրա բառ սովորականից կուտակվեցին սև-սև ամպեր և սկսվեց անձրև, բայց մինչև այժմ տեղացող անձրևներից սաստիկ թէ յորդութեամբ և թէ տևողութեամբ. գիշերվայ ժամի 11-ից յանկարծ եղան Գանձակ գետի գոռում-գոչումը, կտրատվող ծառերի ճաճառը, կատաղած գետի վշշոցը, որոնք շատերին արթուն պահեցին ամբողջ գիշերը: Առաւօտեան պարզվեց սև գիշերվայ սև գործը. գետը մինչև այժմ չը տեսնված լայն չափեր էր ընդունել, պոկոտել էր երկու ափերից էլ հարիւրամեայ ահագին պտղատու ծառեր և՝ աջ ու ձախ ձգելով նրանց՝ սարսափելի աւերումներ էր պատճառել այգիներին, բանջարանոցներին, որոնց մէջ մեծ տեղ են բռնում գետնախնձորը և լոբին, մանաւանդ այս տարի, աչքի առաջ ունենալով հացի թանկութիւնը. փչացրել է գիւղի միակ քարէ կամուրջը: Գետը դուրս գալով երկու ափերից էլ ամբողջ հինգ-վեց վերստ հոսանքի տարածութեամբ աւերել է գիւղի այգիները և բանջարանոցները. կատաղի յորձանքները գերեին էլ շարունակում էին իրանց գիշերվայ սկսած աւերումները. շատ ծանր էր տեսնել, թէ ինչպէս պտուղներով ծանրաբեռնված տանձենին կամ խնձորենին, կարծես զգալով իրանց կեանքի վախճանը, դողդողում էին, բայց կատաղի ալիքները արմատախիլ էին անում նրանց և ձգում անկուշտ ջրի հոսանքի առաջ:

Այգիների ջրանցքները այնպէս փչացել են, որ ահագին աշխատութիւն և ծախքեր պէտք պահանջէն նորոգելու համար: Գետը մեծ վնաս պատճառեց և Մելիք-Շահնազարեանների, փորելով ափը. մօտեցաւ նրանց երկյարկանի հոյակապ տներին. այդ գեղեցիկ շինութիւնները այժմ փլվելու երկիւղին են վտանգված և նրանց մէջ ապրողները դուրս եկան: Կատաղի յորձանքներին զոհ գնաց Զալալ-բէկի գոմը և նրա գովական Խումարբէզը, որը ջրաբաշխութեան համար Պարսկաստանից բերված մի թանկագին կենդանի էր: Ժողովրդի դրութիւնը յուսահատական է և վնասները շատ մեծ...

Նիկ. Գրիգորեան

ԳԱՆՁԱԿԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Յուլիսի 14-ին

Միանգամայն թանկ գնահատելով երկու հարևան ազգերի մերձեցումը և նրանց բարեկամական յարաբերութիւնը, վերջին ժամանակներս տրամադրված էինք խուսափելու այնպիսի տեղեկութիւններ տալուց, որոնք կարող էին գրգռումներ առաջ բերել առանց այն էլ իրար հետ լարված երկու հարևան ազգերի մէջ: Սակայն մեր այդ բարի ցանկութիւնները անկարելի է դառնում ի կատար [illegible]ածելու, երբ տեսնում ենք թուրքերի կողմից կատարված մի շարք անիրաւութիւններ ու [illegible] գործեր, որոնցից երևում է, որ [illegible] էլ շատ չեն նրանց մէջ հաշտութեան [illegible]ները:

[illegible], տեսնում ենք ամեն շաբաթ հաւաքութեանը և իրանց թուրքերին լաւ յայտնի [illegible]թիւններ, որոնք անցնում են հայոց [illegible] և իրանց վերին աստիճանի անպատ[illegible] շարժումներով ու գործերով ջանք են [illegible]դնում ընդհարումներ առաջ բերել:

[illegible] ձեզ Մուսա-օղլին և իր ընկերը, կառ[illegible] թէ նստած, այլ ուղղակի պառկած, [illegible] դրած առաջի նստարանի վրա, մէկ [illegible] ականջին, գդակը գլխի ծայրին ծռո[illegible] կառքը սլացնել են տալիս հայոց առաջ[illegible] և խուլ փողոցներով, անցնելու ժա[illegible] երգի միջոցով անպատկառ, վատաշուք [illegible] ունեցող հայհոյանքներ ուղ[illegible] անցուդարձ անողներին:

Նրանք տեսնում են, որ ոչ ոք իրանց [illegible] տեղ չէ գնում և չէ պատասխանում, [illegible] կառքը կանգնեցնել են տալիս քաղաքի [illegible] և անցնող տէր-Դանիէլ քահա[illegible] ամենալկտի հայհոյանքներ ուղղում... [illegible] բազմաթիւ հայերից ոմանք [illegible] կատաղած կամեցան այդ չարագործ[illegible] ու տեղը պատառ պատառ անել, [illegible] աւելի խոհեմները, [illegible] արգելք եղան:

[illegible] այդ մասին թուրք գիտակիցների [illegible]թիւնը հրաւիրեցին, սակայն այդ [illegible] չէ ազդել նրանց վրա, և այդ լկտի թուր[illegible] շարունակում են իրանց առաջվայ սովո[illegible]: Մենք սրանով կրկին անգամ [illegible] ենք թուրքերի և առանձնապէս [illegible] մամուլի ուշադրութիւնը:

[illegible] քանի օր առաջ, երբ նահանգական դա[illegible] հայ ծառայողները խմբովին գնում [illegible] նահանգական դատարան—իրանց պաշտօ[illegible] Թուրքայ թաղում, մի քանի թուր[illegible] կարում են նրանց առաջն ու ասում. [illegible] ամեն օր անցնում էք մեր թաղով, ոչ [illegible] չէ հայհոյում. իսկ հայոց թաղում շըր[illegible] թուրքերին հայերը հայհոյում են»:

[illegible] թաղը այնքան փոքր տեղ է, որ այդ [illegible] դէպք եղած ժամանակ իսկոյն իմացվում [illegible] է, և պէտք է բացարձակապէս [illegible] որ թուրքերի ասածները ուղղակի զըր[illegible]թիւն է նման «գառան ու գայլի ա[illegible]»:

[illegible] հեռու գնանք. երեկ իրիկոյեան եւրո[illegible] ձեզ հագուստով և գլխարկով մէկը [illegible] է պոստ: Վերջինիս դրանը ժողովված մի [illegible] թուրքերից մէկը դառնալով հային հայ[illegible] է նրա սրբութիւնները, մեղադրելով [illegible] չարիքների պատճառը այսպիսի [illegible]ներ գնողներն են: Երկար փափախն էր մինչև հիմա ամեն չարիքի պատճառը, բայց չէինք լսել, որ եւրոպական գդակն էլ նոյն յանցանքն ունենար...

Մի ամիս առաջ յաջորդարան է մտնում մի թուրք և յայտնում, որ նա երկար ժամանակ կատարել է պաշտօն Բագւում (և տալիս է իրան ծանօթ մի քանի հայերի անունները), «բայց վերջին ժամանակներում թուրքերը, իմանալով իմ յարաբերութիւնը հայերի հետ, ուզեցին սպանել. փախել եկել եմ Գանձակ և ուզում եմ նոյն պաշտօնը կատարել այստեղ»:

Փոխանորդը նրան պատասխանում է.

«Ինչի՞ց սխալված դուք յանձն էք առել այդպիսի անարգ և վատթար պաշտօն, և դաւաճանում էք ձեր ազգին և ձեր եղբայրներին. ի՞նչ է դրա շարժառիթը. մի՞թէ չէք իմանում, որ երկու կեանքումն էլ լրտեսներին դատապարտում են որպէս անարգ մարդկանց: Մենք լրտեսի կարիք չունինք, այլ ազնիւ մարդկանց. իւրաքանչիւր ազնիւ մարդ առանց այդ պաշտօնը ստանձնելու կարող է մարդկութեան բարիք բերել»:

Եւ ինչպէս վերջը պարզվեց, յաջորդը սխալ չէր իր վարմունքի մէջ. լրտեսն ուզում էր իր ազգին մատուցանել ծառայութիւն:

Պարզվում է, որ կէնտ-չինարի տակին հայ պատանի տասնարածին սպանողը (շարգուլեցի) նոր կրօնափոխ եղող հայ է, որը մոլ[illegible]թելով իր նախկին եղբօրը՝ ձեռքը կարել տարել է:

Նոյն հայն է, որ հայկական տարազով մըտնում է հայերի շրջանը և հայ երեխաներին խաբելով՝ տանում է մօտակայ այգին, ուր դարան մտած թուրքերը դուրս գալով թափվում են երեխաների վրա, երկուսին բռնում են, մէկին աջողվում է փախչել և հայերին իմացում տալ, որի հարայի վրա հայերը մի քանի անգամ կրակում են դէպի դէպքի վայրը. թուրքերը թողնելով իրանց զոհերին՝ փախչում են:

Շատով ես կիմանամ նաև այդ դաւաճանի անունը. առայժմս աւելորդ չեմ համարում յայտնել, որ ինձ յայտնող վստահելի անձն աւելացրեց, որ անցեալ շաբաթ կատարել են նորընծայ հայի թլպատութեան ծէսը: Թուրքերից շատերը վշտացած են այն առաջնակարգ թուրքերից, որոնք այսպիսի ստոր միջոցներով խանգարում են ցանկալի հաշտութիւնը...

Ա. Սահակեան

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՌԻԹՈՎ

V

Թէ ներկայ աննպաստ պայմաններում անհաւ-բեկված և դեմագոգիական սկանդալներից զզված ժողովրդի մի մասը խույս է տալիս ընտրութիւններին մասնակցելուց—դրա մէջ ոչ մի կասկած չը կայ: Իբրև նմուշ կարդացէք նաև «Մշակի» № 152-ի մէջ Ախալցխայում կատարված ընտրութիւնների մասին: Ով Վոլտերի Պանգլոսսի օպտիմիզմով չէ վարակված, նա պէտք է որ աչքի առաջ ունենայ ներկայ աննպաստ հանգամանքները և անաչառօրէն գայ այն եզրակացութեան, որ հայ ժողովրդի անկախ կամքը չի կարելի իմանալ հապճեպ, խառնիխուռն, հնացած ձևերով և ճնշումների տակ կատարված «ընտրութիւնների միջոցով». սակայն միւս կողմից կան ընթացիկ, անյետաձգելի հարցեր (դպրոցական և կալուածական) մեր կեանքում, որոնց կանոնաւորումը անհրաժեշտ է: Ահա, թէ այդ անյետաձգելի ժամանակաւոր կանոնաւորման և թէ ընտրական սկզբունքի պակաս անգամի (ուղղակի) լրացման և թէ ընտրողական գործողութեան կատարելագործած ձևի մշակման, ինչպէս և սահմանադրական վերանորոգութիւնների նախագիծ մշակելու համար պէտք է նախապատրաստական յանձնաժողով ընտրել մեր կեանքում գոյութիւն ունեցող բոլոր հոսանքների ներկայացուցիչներից: Եթէ, օրինակի համար, մեր յիշած 7 ուղղութիւններից իւրաքանչիւրը ներկայացրված լինի 3-ական պատգամաւորներով՝ կը ստացվի մի յանձնաժողով, որ նախապատրաստական գործողութիւնների համար միանգամայն բաւական է:

Լաւ է մի քիչ աւելի ուշ կայացած տեսնել կենտրոնական ժողովի գումարումը, բայց աւելի կանոնաւոր խաղաղ հանգամանքներում կատարված ընտրութիւններով, աւելի պարզված և մշակված ծրագիրներով: Հրդեհ հանգցնելու չենք գնում, այլ օրէնսդրական գործունէութեան համար, հետևաբար պահանջվում է բոլորովին այլ տրամադրութիւն և այլ վերաբերմունք:

Լ. Սարգսեանց

—

«Մշակի» երեկվայ համարում (№ 152) «Կենտրոնական ժողովի առիթով» յօդուածում սպրդել են մի քանի խոշոր վրիպակներ. յօդուածի 5-դ տողում վերևից տպած է «դեմօկրատների», իսկ պէտք է լինի դեմագոգների, 46-դ տ. վերևից տպված է «դեմօկրատիական», պէտք է լինի դեմագոգիական, 56-րդ տ. տպուած է «դեմօկրատիա» փոխարէն դեմագոգիա. 66-դ տ. վ. «յեղափոխութիւնը» փոխարէն՝ յեղափոխականը, 87-րդ տ. վ. տպուած է «հասարակական իրաւունքներ» պէտք է լինէր հասարակական հոսանքներ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ

—

Այդ վերնագրի տակ մեր հայրենակից պրոֆ. Իւր. Գամբարօվը մի շատ հետաքրքիր յօդուած ունի «Ստրանա»-ի № 116-ի մէջ, որի հետ արժէ ծանօթացնել «Մշակ»-ի ընթերցողներին: Այդ յօդուածը գրված է անգլիական նաւատորմիղի ռուսական ջրերը այցելութեան գալը անորոշ ժամանակով յետաձգելու առթիւ:

Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, այդ յետաձգումը տեղի ունեցաւ հէնց մեր կառավարութեան ցանկութեամբ, չը նայելով որ առաջին անգամից այնպէս էր թւում, թէ անգլիական կառավարութիւնն է Բելօստոկի սարսափների ազդեցութեան տակ հրաժարվում իր նաւատորմիղը Ռուսաստան ուղարկել: Ճիշտ է, վրդովված անգլիական հասարակական կարծիքը հէնց այդպէս էլ պահանջում էր, բայց, մինչդեռ Գրէյի բերանով կառավարութեան տուած պատասխաններից ու բացատրութիւններից յետոյ, այլ ևս կասկածելու ոչ մի առիթ չը կար. որոշումը որոշում էր մնում, և մօտ ժամանակներում անգլիական նաւատորմիղը պէտք է Կրոնշտադտ գար: Սակայն, բոլորի համար անսպասելի կերպով, հէնց մեր կառավարութիւնը խնդրեց, որ այդ այցելութիւնը յետաձգվի անորոշ ժամանակով, «գուցէ, մինչև եկող տարի», ինչպէս որ ասված էր պաշտօնական հաղորդագրութեան մէջ:

Յայտնի է նոյնպէս, որ մեր կառավարութիւնը իր այդ խնդիրը կամ որոշումը պաշտօնապէս պատճառաբանել էր նրանով, թէ հիմա խառն ժամանակներ են Ռուսաստանում, ուստի և անգլիական նաւատորմիղի այցելութիւնը կարող է առիթ տալ մեծ ցոյցերի և աւելի մեծ խառնակութիւնների:

Ահա հէնց այս պաշտօնական պատճառաբանութիւնն է գլխաւորապէս քննում պրոֆ. Գամբարօվը: Նա չէ գոհանում այդ պատճառաբանութեամբ, այլ, խնդրի աւելի խորը թափանցելով, գտնում է, որ, անգլիական նաւատորմիղի այցելութիւնը մերժելով, մեր կառավարութիւնը պարզապէս հրաժարվում է Անգլիայի հետ մերձենալու ձգտումներից և նորից բարեկամական սերտ կապեր է հաստատում Գերմանիայի հետ:

«Ով փոքր ի շատէ հետևում է արտաքին քաղաքականութեանը,—ասում է պ. Գամբարօվը,—նա արդէն գիտէ, որ Եւրոպան հիմա նոր միջազգային դասաւորումների շրջանի մէջ է մտնում: Հին երրեակ դաշնակցութիւնը, Գերմանիայի, Աւստրիայի և Իտալիայի միջև, որը վերջին 25 տարվայ ընթացքում տոն էր տալիս ամբողջ եւրոպական քաղաքականութեանը, այժմ արդէն տրաք-տրաքվում է իր բոլոր կարերի մէջ և իրանից ոչ այլ ինչ է ներկայացնում, եթէ ոչ, մի ժամանակակից դիպլօմատի խօսքերով, մի դիակ: Այդ դաշնակցութիւնը լուծող տարրը Իտալիան է: Սրա մասնակցութիւնը դաշնակցութեան մէջ, որին հիմք էր ծառայում կղերական և շովինիստական Ֆրանսիայից ունեցած վախը, այլ ևս բոլորովին ձևական բան է դառել, քանի որ այդ վախը արդէն վերացված է և այդ երկու երկրները, Միջերկրական ծովի վրա ունեցած, ընդհանուր շահերի համաձայն, նրանց մէջ համաձայնութիւն է կայացել:

«Այդ իրապէս գոյութիւն չունեցող երրեակ դաշնակցութեան յանդիման կանգնած ֆրանս-ռուսական դաշնակցութիւնը,—մի քանի տող յետոյ շարունակում է պ. Գամբարօվը,—նոյնպէս դալկացած շրջանի մէջ է գտնվում, կամ աւելի ճիշտ է ասել, վերածնութեան շրջանի մէջ է գտնվում. նա կամ պէտք է բոլորովին լուծվի և կամ մի նոր ձևի տակ վերածնվի: Մի կողմից Ֆրանսիայի կայացրած համաձայնութիւնները Իտալիայի, Սպանիայի և Անգլիայի հետ, իսկ այս վերջինիս էլ Եապօնիայի հետ, իսկ միւս կողմից մեր արքունիքի աւանդական մօտիկութիւնը Գերմանիայում կառավարող տոհմերի հետ և եապօնական պատերազմից յետոյ մեր զինուորական նշանակութեան թուլանալը, Ֆրանսիայի հետ ունեցած մեր դաշնակցութիւնը այն ձևի տակ, ինչպէս նա գոյութիւն ունէր մինչև այսօր, բոլորովին անպէտք են դարձնում թէ Ֆրանսիայի և թէ մեզ համար: Ընդհակառակը թէ մենք և թէ ֆրանսիացիք չափազանց շահագրգռված ենք, որ այս դաշնակցութիւնը մաքրվի և ընդարձակվի:

«Նրա մաքրումը պէտք է արտայայտվի նրանով, որ մեր կառավարութիւնը միանգամայն ազատվի գերմանական քաղաքականութեան ազդեցութիւնից և որ դաշնակցութիւնը հիմնված լինի թէ Ֆրանսիայում և թէ մեզնում թագաւորող ռամկավարական հոսանքների անկեղծ միութեան վրա: Այդ հոսանքի գոյութիւնը չը ճանաչելը մեր կառավարութեան կողմից և սրա աւտօկրատիական տենդենցները մինչև այսօր Ֆրանսիայի հետ ունեցած մեր դաշնակցութեան Աքիլլէսեան կրունկն էր համարվում»:

Այդ դաշնակցութիւնը կայուն և հաստատ դարձնելու համար պ. Գամբարօվը այն շատ իրաւացի միտքն է յայտնում, որ Ռուսաստանը պէտք է նոյնպէս համաձայնութեան և բարեկամական կապեր հաստատէ այն բոլոր պետութիւնների հետ, որոնց հետ կապվել է արդէն Ֆրանսիան: Նամանաւանդ շատ բարձր պէտք է գնահատել հիմա Անգլիայի և նրա դաշնակից Եապօնիայի բարեկամութիւնը: Դա և մի հաստատ գրաւական կը լինի Ռուսաստանի ապագայ խաղաղ և կուլտուրական զարգացման համար:

«Սակայն այդ երկու դաշնակցութիւններն էլ (Ֆրանսիայի հետ արդէն եղածը և Անգլիայի հետ կապվելիքը),—շարունակում է յարգելի պրոֆեսորը,—պայմանաւորված են Գերմանիայի հետ մեր ունեցած քաղաքական բարեկամութիւնը լիկվիդացիայի ենթարկելով, մի բարեկամութիւն, որը մեզ վրա միշտ չափազանց սուղ է նստել և որը երբեք մեր ներքին և միջազգային դրութեանը ոչինչ չէ տուել, բացի քայքայումից և ամբողջ աշխարհի դէպի մեզ ունեցած անվստահութիւնից: Սրբազան դաշնակցութիւնը, որ ստեղծվեց 1815 թ. Վիեննայի համաժողովում, որը վերականգնվեց անցեալ դարի 70-ական թւականներում երեք կայսրների դաշնակցութեան ձևի տակ, որը թէև խախտվեց, բայց չոչնչացվեց ֆրանս-ռուսական համաձայնութեամբ, և որը այսօր էլ սպառնում է յարութիւն առնել Վիլհելմ II կայսրի քաղաքականութեան ազդեցութեամբ, ամբողջ XIX-դ դարի ընթացքում Ռուսաստանն այնպիսի մի պետութեան դրութեան մէջ է դրել, որը ճապէս կուլտուրային թշնամի է յայտնվել և ընդհանուրի կասկածի առարկայ է դառել: Գերմանիայի հետ ունեցած մեր տարօրինակ կապերն էին պատճառը, որ Ֆրանսիան անվստահութեամբ էր վերաբերվում դէպի մեզ, նոյն իսկ նրա հետ դաշնակցութիւն կապելուց յետոյ էլ: Գերմանիայի հետ ունեցած նոյն մօտիկութիւնը և նրա խնամիները շարունակ մեզ կռւեցնում էին Անգլիայի հետ, մղելով մեր կառավարութեանը մերթ դէպի Մօտաւոր, մերթ դէպի Հեռաւոր Արևելք: Այդ բարեկամութիւնը խիստ կոպտաբեր կերպով էր արտայայտվում նոյնպէս և մեր առևտրական բալանսի ու ամբողջ ժողովրդային բարեկեցութեան վրա, թէ հացի վրա դրված բարձր մաքսերով և թէ այլ տարիֆային յաւելումներով:

«Սրբազան դաշնակցութեան ժառանգորդները հիմա նորից մեզ նոր բարդութիւններով են սպառնում մի կողմից՝ լեհական և օսմանեան հարցերի պատճառով, իսկ միւս կողմից՝ այն բանի շնորհով, որ Ֆրանսիայի հետ մեր դաշնակցութիւնը շարունակելու և Անգլիայի հետ համաձայնութեան գալու հարցերը դժուարութիւնների են հանդիպում: Գերմանիայի հետ ունեցած մեր մօտիկութեան բոլոր այս բացասական կողմերը առաջ են գալիս Պրուսիայի զինուորական գերակշռութիւնից, եւրոպական կոնտինենտում, և մինչև օրս քաղաքական աբսօլիւտիզմի իրական թագաւորութիւնից մեզնում, որը յենվում է զօրքի և ինքնակալ բիւրօկրատիայի վրա...:

«Միջազգային քաղաքականութեան կենտրոնակէտը,—շարունակում է պ. Գամբարօվը,—որը Վիեննայի համաժողովից դէսը գտնվում էր արևելքում, Պրուսիայում ու Ռուսաստանում, հիմա, դեմօկրատական հոսանքների ազդեցութեան տակ, փոխադրվում է արևմուտք, Ֆրանսիա և Անգլիա, և վերջին տարիների ամբողջ դիպլօմատիական պատմութիւնը կայանում է սոյն երկոյթին խաղող, բայց իրապէս անհաշտ կռւի մէջ, Բերլինի և Լօնդոնի միջև:

«Մենք չենք կարող անտարբեր կերպով նայել այդ կռւին, որը մեր սեփական շահերին էլ է խիստ դիպչում, և եթէ Անգլիան, մեզ իրան կողմ ունենալու համար, պատրաստ է էական զիջումներ անել մեզ Բոսֆորում, Աւղանիստանում և Պարսից ծոցի վրա, որոնք երեք ամենագլխաւոր կէտերն են մեր և Անգլիայի միջև եղած անհամաձայնութեան խնդրում, այն ժամանակ մենք նոյնպէս կարող ենք հրաժարվել այն ստրկական դիրքից, որ մենք մինչև օրս Գերմանիայի դրդումով բռնել էինք դէպի նրա հնդկական և գաղթային քաղաքականութիւնը:

«Անգլիայում շատ լաւ են հասկանում իրերի դրութիւնը և նրանք ուղղակի մեր դաշնակցութիւնն են փնտռում:

«Այդ բանը լաւ հասկանալով, անգլիացիք, կամ աւելի ճիշտ է ասել, անգլիական հասարակութեան վարիչ շրջանները ենթադրում էին, թէ մեզնում էլ են նոյն բանը լաւ հասկանում, նամանաւանդ որ, վերջին պատերազմից յետոյ սաստիկ քայքայված լինելով, մեզ անհրաժեշտ է շատ կարևոր փոփոխութիւններ մտցնել մեր երկրի ներսում, և հէնց դրա համար էլ մեզ համար մասնաւորապէս թանկ պիտի լինէր Անգլիայի դաշնակցութիւնը, որովհետև այդ դաշնակցութիւնը, բացի իր ընդհանուր կուլտուրական նշանակութիւն ունենալը, մի կողմից անվտանգ կը դարձնէր մեր արևմտեան սահմանը, իսկ միւս կողմից երկար ժամանակով կապահովէր մեր խաղաղ զարգացումը թէ եւրոպական և թէ ասիական Ռուսաստանում:

«Բայց անգլիացիների հաշիւները մեր հասունութեան և հեռատեսութեան մասին սխալ դուրս եկան»:

Սխալ դուրս եկան, որովհետև, ինչպէս գիտենք, մեր արդի կառավարութիւնը մերժեց Անգլիայի մերձեցումը, անգլիական նաւատորմի այցելութիւնը յետաձգելով անորոշ ժամանակով: Ինչպէս ասացինք, այդ մերժումը մեր կառավարութեան կողմից պաշտօնապէս պատճառաբանված էր Ռուսաստանի ներկայ խառն դրութիւնով: Բայց պ. Գամբարօվը շատ իրաւացի կերպով նկատում է, որ հազիւ թէ այդպիսի մի մեծ ու կարևոր որոշում կարելի լինէր անել այնպիսի մի չնչին պատճառի համար, ինչպիսին է քաղաքական ագիտացիան և այլն:

«Շատ աւելի հաւանական է ենթադրել,—ասում է յարգելի պրոֆեսորը,—որ մեր արդի կառավարութիւնը, ի վնաս Ռուսաստանի էական շահերի, մի նոր զիջում է արել գերմանական քաղաքականութեանը, որը ամեն կերպ ձգտում է Սրբազան դաշնակցութեան տխուր ժամանակներին վերադարձնել մեզ: Եւ եթէ այս ենթադրութիւնը ճիշտ է, այն ժամանակ մենք իրաւունք ունենք մեր կառավարութեանը մեղադրելու կամ կատարեալ ապիկարութեան ու անյայտ ապիկարութեան մէջ և կամ ուխտադրուժ դաւաճանութեան մէջ դէպի հայրենիքի շահերը: Երկու դէպքումն էլ հասարակաց կարծիքը պէտք է բարձր բողոք բարձրացնի մեր միջազգային քաղաքականութեան անմտութեան դէմ, և այդ բողոքը պէտք է նոյնչափ ուժեղ լինի, ինչպէս և ուժեղ է մեր ներքին քաղաքականութեան դէմ անդադար բարձրացող բողոքը»:

Խ.-Ազատ

ԿՈՒԶՄԻՆ ԿԱՐԱՎԱՅԵՎԻ ՃԱՌԸ

Պետական Դումայի արձակման նպաստող պատճառներից ամենախոշորը այն որոշումն էր, որ Դուման պէտք է հրատարակէր իր սեփական ազդը հողային հարցի մասին: Կուզմին Կարավաևի ազդեցիկ ճառը մղեց Դումայի անդամների դէպի այդ որոշումը: Ահա

—

այդ ճառը:

Նախ քան խնդրի էութեան մասին վիճաբանութիւնների դիմելը, վիճաբանութիւնները յետաձգելու կամ չը յետաձգելու հարցը քննելու ժամանակ, Պետական Դումայի անդամներ Պետրաժիցկին և Սպասովիչը մատնանշեցին այն քայլի առանձին կարևորութիւնը, որը այժմ ուզում է անել Պետական Դուման: Այդ քայլը անկասկած բացառիկ կարևորութիւն ունի, բայց, արդեօք, նա նոյնքան էլ չափազանց վտանգաւոր է, ինչպէս դա ասում էր պատգամաւոր Պետրաժիցկին: Ինձ համար դա կասկածելի է թւում: Չէ կարելի մոռանալ այն պայմաններն ու հանգամանքները, որի մէջ մենք ապրում ենք: Մենք ապրում ենք ոչ խաղաղ ժամանակ, ոչ պետական կեանքի նորմալ հոսանքում, իսկ այդպիսի րոպէներում յաճախ է պատահում վտանգաւոր քայլեր անել, վտանգաւոր այն պատճառով, որ հաշուել ու որոշել մաթեմաթիկ ճշտութեամբ այս կամ այն կատարվող երևոյթների հետևանքները միանգամայն անկարելի է: Այդ քայլը, որ աչքի առաջ ունի անել Պետական Դուման, առանձնապէս շատ կարևոր է: Նա, ես չեմ վիճել, գուցէ որ բոլորովին չի կարելի արդարացնել սահմանադրական մի պետութեան մէջ, բայց խնդիրը դրա մէջ չէ:

Այնուամենայնիւ, մենք ապրում ենք մի այնպիսի վայրկեանում, երբ անհրաժեշտութիւնը հարկադրում է գուցէ մի ուրիշ անգամ նահանջել որոշ թէօրիայից: Այդ քայլը, իմ կարծիքով, անպայման անհրաժեշտ է: Պետական Դուման պարտաւոր է անել այդ քայլը, Պետական Դուման պարտաւոր է դիմել ազգաբնակութեանը: Այդ պարտականութեան միակ ելակէտը, իմ խոր համոզմամբ, ծառայում է այն պատասխանատուութիւնը, որ այժմ դրված է Պետական Դումայի վրա: Ինչ էլ որ ասելու լինեն, ինչպէս էլ որ ձգտելու լինեն այդ պատասխանատուութիւնը ձգել մինիստրութեան վրա, յեղափոխական կազմակերպութիւնների վրա, բայց և այնպէս ներկայումս Ռուսաստանում կատարվող դէպքերի պատասխանատուութիւնը անկասկած ընկնում է ամբողջ Դումայի և մեզանից իւրաքանչիւրի վրա՝ առանձնապէս վերցրած: Դա պատասխանատուութեան գիտակցութիւնն է,—այդ պէտք է զգայ ամբողջ Դուման,—և մեզանից ոչ մէկը մի րոպէ անգամ չը պէտք է մոռացութեան տայ երբեք: Այո, մենք պատասխանատու ենք այն բոլոր դէպքերի համար ինչ որ կատարվում են: Եթէ մենք իսկապէս հնարաւորութիւն չունենք փոխելու կատարվող երևոյթները, ուրեմն յիշեցէք, պարոններ, թէ մենք ինչպիսի պարտականութիւններ ենք մեզ վրա առել մեզ Պետական Դումա ուղարկող ազգաբնակութեան առաջ: Պետական Դուման ամբողջ ազգաբնակութեան աչքում երկար ժամանակ, երկար ամիսների ընթացքում այն հեռաւոր պայծառ կէտն էր, որին որքան մօտենում էինք, այնքան աւելանում էին հաւատն ու յոյսը: Սպասվում էր այն հաւատը, որ այդ լուսատու կէտը մեծ ծաւալ կը ստանայ ու կը լուսաւորէ մեր ամբողջ հայրենիքը: Այդպէս էր նայում ազգաբնակութիւնը և ընտրութիւններից առաջ: Այն մարդիկ, որոնք համոզված չէին, որ Պետական Դումային կը յաջողվի կրիզիսը հեռացնել, հրաժարվեցին նրանից և չը գնացին ընտրութեան: Նրանք այն արեցին, որ կոչվում է Դուման բոյկոտի ենթարկել, ընտրութիւնը բոյկոտի ենթարկել: Մենք այդ չարեցինք: Մենք գիտակցօրէն էինք գնում Դումա, նրա վրա յոյսեր էինք դնում և բերինք մեզ հետ նոյն հաւատը, որ հնարաւոր կը լինի խաղաղ կերպով լուծել կրիզիսը, որ Պետական Դուման կարող է խաղաղութիւն ու հանդստութիւն մտցնել մեր երկրի մէջ և վերանորոգել պետական կեանքը: Մենք յանձն առանք այդ պարտականութիւնը, և մեզ վրա է ծանրանում պատասխանատուութիւնը այն բոլորի համար, ինչ որ կատարվում է: Այդ պատասխանատուութիւնը միւս կողմից խոր կերպով արմատացել է ազգաբնակութեան աչքում այն բացառիկ հեղինակութեան մէջ, որը վայելում է Պետական Դուման: Յիշեցէք, որ ժողովուրդն է մեզ ընտրել ու այստեղ ուղարկել: Նա վարում ու գործում էր, ես կասեմ, մի որոշ աղօթքի տրամադրութեան տակ: Նա դէպի նրան վերաբերվում էր այնպէս, իբրև թէ իր սրբազան գործն էր կատարում: Նա հաւատում էր Դումային և նրա հեղինակութեանը, հաւատում էր դեռ շատ առաջ, մինչև իր հաւաքվելը: Եթէ որ ամեն բան մեզանում դեռ կանգնած է իր տեղում, եթէ այս րոպէիս փոթորիկը դեռ ես չի պայթել և մենք կանգնած ենք նրա առաջ, ուրեմն ազգաբնակութեան, ես կարծում եմ, զգում է մի այլ բան, այն է Պետական Դումայի հեղինակութիւնը: 145 միլլիոնից բաղկացած ազգաբնակութիւնը չէ կարող ապրել առանց հեղինակութեան,—ոչ հրացանների, սուինների և գնդացիրների հեղինակութեան,—այլ բարոյական հեղինակութեան: Մտաբերեցէք այն տպաւորութիւնը, որ իւրաքանչիւրը մեզնից ստացաւ ընտրութիւնների ժամանակ: Յիշեցէք նախնական ընտրութիւնները: Ես խօսում եմ ոչ թէ քաղաքային ընտրութիւնների առթիւ, այլ գիւղական: Յիշեցէք երկրորդ անգամվայ ընտրութիւնները և ասացէք, ով չէ ստացել այն տպաւորութիւնը, որ ազգաբնակութիւնը անիշխանական է դառել, նա վերին աստիճանի անիշխանականացել է, որովհետև յարգանք չէ տածում իշխանութեանը, իբրև այդպիսին: Բացասաբար վերաբերվելով դէպի տեղական իշխանութեան ներկայացուցիչները, բնականաբար ստեղծվեց գաղափարական բացասութիւն առհասարակ դէպի իշխանութիւնը: Այդ երևոյթը խոր արմատ ունի, կարևոր է և չափազանց խոշոր: Ես մանրամասն կերպով կանգ չեմ առնի այն հանգամանքի վրա, թէ որտեղ են գտնվում այդ երևոյթի արմատները: Ինձ համար կարևոր է ընդգծել այդ, իբրև փաստ, և նոյն իսկ ներքին գործերի մինիստր կոմս Տօլստոյը, ռուսական կեանքի այդ թէօրէտիկապէս ուժեղ ռէակցիօները, զեմսկի կառավարիչների պաշտօնները ստեղծելով, չէր ուզում ազգաբնակութեան մէջ պատուաստել երկիւղ ու երկիւղի համար, այլ մտածում էր այսպէս. ես պէտք է երկիւղ զարթեցնեմ ազգաբնակութեան մէջ իշխանութեան առաջ, որպէսզի յետոյ այդ երկիւղը բնականաբար դառնայ յարգանք: Նրա ենթադրութիւնները սխալ դուրս եկան: Երկիւղը չէ կարող յարգանք ստեղծել, այդ պատճառով իշխանութիւնը հեղինակութիւն չունի, և, պարոններ, դա արտակարգ կարևորութիւն ունեցող երևոյթ է, ինչ տեսակէտից էլ նայելու լինենք Ռուսաստանի ամբողջ ազգաբնակութեան վրա: Այդ բանում ազգաբնակութիւնը յարգանք չէ տածում դէպի իշխանութիւնը, իսկ եթէ դեռ կայ որևէ վստահութիւն, այն էլ բացառապէս Պետական Դումային է վերաբերում:

Այդ դրութիւնը այնքան է կարևոր, որ անկարելի է մոռացութեան տալ, այդ դրութիւնը այնքան է բացառիկ իր կարևորութեամբ, որ նրան կարելի և պէտք է զոհաբերել շատ շատ բան: Թէօրետիկ բնաւորութիւն ունեցող այն հայեացքները, թէ շատ նահանգներում ներկայումս տեղի ունեցող ագրարական յուզմունքները յեղափոխականների գործունէութեան հետևանքներն են, ագիտացիայի հետևանքներ—ոչ մի կրիտիկայի չեն դիմանում: Եւ ինչ, իսկապէս կարճատես հայեացք է դա իրերի դրութեան մասին: Չէ որ իսկապէս աշխարհումս ամեն տեղ էլ գոյութիւն ունի թէ տեսական և թէ գործնական անիշխանութիւն ինչպէս, օրինակ, Գերմանիայում, Ֆրանսիայում, Շուեյցարիայում և ուրիշ երկիրներում, բայց յեղափոխութիւն այնտեղ չէ կատարվում, իսկ միւս կողմից պատմութիւնը մեզ ցոյց է տալիս, որ երբեք և ոչ մի տեղ յեղափոխութիւնը առաջ չէ եկել արհեստական կերպով: Յեղափոխութիւնը ստեղծվում է ոչ թէ գործողութիւններով, այլ գաղափարներով, և գաղափարական այդ յեղափոխութիւնը անկասկած աւելի կարևոր է, քան գործողութիւնների առաջ բերած յեղափոխութիւնը, որովհետև գաղափարների յեղափոխութիւնից յետոյ անխուսափելի կերպով սկսվում է գործողութիւնների յեղափոխութիւնը: Եւ ահա գաղափարական

Յուլիսի 15-ին, շաբաթ օրը, ոստիկանական ընդհանուր տեսուչը «Կեանքի» խմբագրատունը գրաւեց (կոնֆիսկացիայի ենթարկեց թերթի վերջին (№18) համարը՝ «Պետական Դումայի վիժումը» առաջնորդողի պատճառով։

—

Պետերբուրգից Թիֆլիս ժամանեց Կովկասի ոստիկանական մասի կառավարիչ գեն. Շիրինկինը։

—

Մամուլի գործերի գլխաւոր կառավարչի կարգադրութեան համաձայն, Բաքւում քաղաքային ոստիկանութիւնը յարձակւում է գրաւում սոց.-դեմոկրատական դադարեցրած թերթերի համարները, նաև երգիծաբանական թերթերի համարները։ Այդ բոլոր համարները կուղարկվեն Պետերբուրգ դատաստանական պալատի դատախազի կարգադրութեան համար։

—

Նոր ստացված գրքեր.—Ստացանք 1) Գր. Զարխուչեանի «Հայկական հարցը Ռուսաստանում», թարգմ. Ս. Նազարեանի, գինն է 15 կոպ., 2) «Ժողովրդական ընտրութիւնների մասին» տպառ փոխադրութ. ռուսերէնից Զալէն վարդապետի։

—

Յուլիսի 14-ի երեկոյեան Մոսկվա ուղևորվեց վրաց դրամատիկական դերասան Վ. Ս. Ալեքսէեվ-Մեսխիեվը։ Դերասանը վերջնականապէս թողեց վրացոց բեմը և մտածում է բաղդը փորձել ռուսական բեմի վրա։ Ցանկանում ենք շնորհալի դերասանին կատարեալ աջողութիւն նոր ասպարէզում։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Ելիսավետինսկի և Ձեգերովսկի փողոցների անկիւնում արդէն մի քանի անգամ է նկատւում է, որ գիշերները ժամի 1½-ից մինչև 2-ը պարբերաբար կողոպտում են անց ու դարձ անողներին։ Հարևան տների ապմուկն անգամ անկարող է լինում կանգնեցնել չարագործներին կամ պաշտօնավարութեան կանչել գորոդովոյին, որ յայտնի չէ թէ ուր է մտնում։

—

Յուլիսի 15-ի երեկոյեան ժամի 5-ին Թիֆլիսի ապրանքային պահեստի մոտիկ ապրանք սատցող Բոգդևսկու վրա յարձակւում են զարծում երեք կողոպտիչներ, գետին գլորում և խլելով նրա մոտ եղած 640 րուբլին, փախչում։

—

Յուլիսի 14-ի առաւօտեան ժամի 7-ին երեք զինված չարագործներ մտնում են Գորու գաւառի Կվիշխեթի գիւղական վարչութիւնը և գողանում են 64 հատ անցագրի բլանկներ, գիւղական վարչութեան կնիքը և, տանուտէր Լոմիձէից էլ խլելով 6 րուբլի փող, անյայտանում են։

—

«Встань Спящій» թերթի նախկին խմբագիր Իոնա Բրիխնիչեվին յանձնված է մեղադրական թերթ։ Նա մեղադրվում է օրէնսգրքի 129-դ յօդուածով։ Գործը քննվելու է Թիֆլիսի դատաստանական պալատում դասային ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ։ Մեղադրեալին պաշտպանելու է Ա. Ի. Կանչելի։

—

Ռուսերէն լեզւով լոյս տեսնող «Дни» ամենօրեայ լրագիրը և վրաց «Սիմարթլէ» ու «Ախալի Ցխովրեբա» թերթերը դադարեցված են զինուորական դրութեան ամբողջ տևողութեան ընթացքում։ «Трудъ» և «Լամպարի» տպարանները, ուր տպագրվում էին վերջին երկու թերթերը, փակված են։

—

Թիֆլիսի ժանդարմական-ոստիկանական-մասագործները նորից են միջնորդում քաղաքային վարչութեանը թոյլ տալու իրանց VI քաղաքամասում իրանց հաշւով սպանդանոց շինելու, ուր մորթւելու են միայն մանր անասուններ, և խոստանում են սահմանված տուրքը վճարել քաղաքին։ Մինչև սպանդանոցի շինվելը խնդրում են թոյլ տալ առ այժմ մորթել այնտեղ, ուր որ այժմ էլ նրանք արդէն մորթում են։

—

Ինտելիգենտ գործավորների տեղեկատու բիւրօն ալերսացին խնդրում է պ. պ. ինտելիգենտներին գրվել տեղեկատու բիւրօում միայն այն դէպքում, եթէ նրանք իսկապէս գործի կարիք են զգում։ Իր այդպիսի դիմումը մի քանի «գործադուրկներին» բիւրօն բացատրում է նրանով, որ վերջին ժամանակներս գործ ստանալու համար գրվել են բազմաթիւ մարդիկ, որոնք ամենևին աշխատելու կարիք չունեն. վերջիններին բիւրօն խնդրում է վերադարձնել նրանց տուած վկայականները։

—

Բարձր իշխանութիւնը հաստատել է Թիֆլիսի պոստ-հեռագրական դրասենեակին կից գանվող գրադարանի կանոնադրութիւնը։

—

Յուլիսի 15-ին, ցերեկվայ մօտ ժամը 1-ին, ապրանքի կայարանից վերադարձող ուղէնի վարչութեան գործակատար Անտոն Պերովի վրա յարձակվեցին 3 անյայտ չարագործներ, որոնցից մէկը Պերովի աչքերում աւազ ածեց, իսկ միւսները ատրճանակներով սպառնալով, խլեցին Պերովի մօտ եղած մօտ 4000 րուբլի փողը և անյայտացան։

—

մոտեցաւ Ելիզավետինսկի և Մուշտայիդսկի փողոցների անկիւնին, մօտ վաղեցին 10—12 երիտասարդներ և, ատրճանակով սպառնալով վատմանին, պահանջեցին կանգնեցնել վագոնը։ Վախեցած վատմանը և վագոնում նստած ժողովուրդը փախան։ Այդ ժամանակ աւազակները յարձակվեցին մաքսատան գանձապահի և վերակացուների վրա, սկսեցին նրանց ծեծել և խուզարկել։ Վերակացուներից մէկը կարողացաւ ազատվել աւազակների ձեռքից և փախաւ դէպի մաքսատուն, միւսը ընկաւ գետնի վրա և ծածկեց փողը։ Չարագործները չատապելուց ոչինչ չը գտան։ Անյաջող յարձակումից յետոյ կողոպտիչները նստեցին նախապէս պատրաստված 2 ֆաէտոնների մէջ և արագութեամբ քշեցին դէպի Դիդուբէի փողոցը։

—

Վերջին օրերս նկատվում է, որ Կովկասի հանքային ջրերից շատապով մեկնում են Ռուսաստան։ Գնացողները մեծ մասամբ վախենում են, որ թերևս երկաթուղային գործադուլ լինի։

—

Պետրովսկից մեզ հաղորդում են, որ յուլիսի 12-ին Չօրտուշկա կայարանի մօտ երկաթուղու 2 գնացքները իրար գիպան։ Սպանված է 1 հոգի, մէկը վիրաւորված է ծանր կերպով, չորսը թեթև վէրքեր են ստացել, նաև մէկ կօնդուկտորը։ Երթևեկութիւնը վերանորոգված է այժմ։

—

Յուլիսի 12-ին Վլադիկավկազում քահանայ Պոտեխինը Դումայի արձակման առիթով մաղթանք է կատարել, իսկ վերջում տէրհայր. արտասանել է «հայրենասիրական» մի ճառ։ Ճառում մատնանշել է Դումայի կրամօլ գործունէութեան վրա։ Ճառը վերջացնելով, քահանան հրաւիրել է իր հօտին՝ ժողովվել կիրակի օրը՝ հայրենասիրական ցոյց և թափոր կազմելու համար քաղաքի միջով։

—

Քութայիսի նահանգից հեռագրում են, որ յուլիսի 15-ին, առաւօտեան ժամի 10-ին, Չիատուրի երկաթուղային ճիւղի Սալիեթի Րկվիա կայանի մօտերը երկու անյայտ չարագործների ատրճանակի գնդակներով սպանվել է գնացքի վագոնում (№ 47) Շորապանի կայարանի մարդանիցային աշխատանքների կառավարիչ Ալէքսէյ Կոպեկւշնիկով։ Նրա հետ միաժամանակ վիրաւորված է մի կօնդուկտոր, տելեգրաֆիստ և մի ճանապարհորդ։ Սպանողները գնացքի սրընթած ժամանակ թռել են ու փախել սարերը։

—

Պետերբուրգի գրական դեղարուեստական թատրոնի դերասան Զ. Բ. Օսետրովը առաջարկել է Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեանը իր ծառայութիւնները Կ. Ե. Զուբալովի անուան ժողովրդական տանը կառավարելու համար։

—

Թիֆլիսի կենտրոնական նպաստամատոյց յանձնաժողովի գանձապահ պ. Ալեքսանդր Մելիք-Ազարեանց խնդրում է մեզ յայտնել, որ նա վաղուց ստացել է Մարաղայից պ. Աստուածատուր Թամրազեանի միջոցով, ի նպաստ հայ աւերածներին, 99 ր. 22 կ., որ պարոնը հաւաքել է այդ քաղաքի հայերից։

—

Մեզ հաղորդում են, որ մօտ օրերս Քութայիսի գաւառի Ջավարիա գիւղում սպանել են կալուածատէր Մերապ Ծերեթելիին, որը գիւղացիների շրջանին յայտնի էր իբրև վատ անուն ունեցող և իբրև կալուածատէր, որը ոչ մի բանում չի զիջում։ Լուրերից երեւում է, որ տերրորիստները առաջարկել են նրան դուրս գալ տնից, խոստանալով խնայել տանը, իսկ կալուածատէրը, իբրև պատասխան նրանց առաջարկի, ատրճանակի մի հարվածով վիրաւորել է տերրորիստներից մէկին, որից յետոյ տերրորիստները Ծերեթելի տունից դուրս են բերել այնտեղ գտնվող ծերունի Իվանէ Կվինտաշվիլիին, իսկ Ծերեթելիի տանը այրել են։ Սպանողներին ձերբակալելու համար միջոցներ են ձեռք առնված։

—

Երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան գլխաւոր կառավարչի ամենահպատակ զեկուցմանը Կայսրը բարեհաճել է պատասխանել, որ Թիւրքիայից եկած և ռուսահպատակութիւն ընդունած 98 հայ ծխերին ձրիաբար տրվի անտառային փայտը իրեց Սաղանլուխի անտառների պետական ամառանոցներից՝ Կարսի շրջակայքում քաղաքային ազատ հողաբաժինների վրա շինութիւններ կառուցանելու համար։

—

Հրէական «Դոմս-Լէբէն» լրագրի արած մերկացումներից յետոյ, որ տպագրել էր ռուս մարդկանց միութեան տեղական ղեկավարների և բոլոր պարագլուխների անուններն ու հասցեները, միութեան կօմիտէտը առաջարկել է իր բոլոր ներկայացուցիչներին ու գործակալներին փոխել իրանց հասցեները և լրագիրներում հերքել, որ իրանք միութեանը չեն պատկանում։

—

Մոսկվայի ֆինանսիստները յուլիսի 10-ին հեռագրական տեղեկութիւններ են ստացել Պարիզից։ Ռուսաց արժէթղթերի վերաբերմամբ շատ անհանգիստ տրամադրութիւն է տիրում։ Դումայի արձակման լուրը աւելի վատ ներգործութիւն է անում ֆինանսական օպերացիաների վրա, քան պետութիւնների միջամտութեան լուրերը ռուսաց գործերում։ Առհասարակ Մոսկվայի ֆինանսական շրջանները անընդհատ հեռագրական յարաբերութիւն ունեն Պարիզի, Լօնդօնի և Բերլինի հետ, և ստացված տեղեկութիւնները մատնանշում են, որ անհրաժեշտ է ֆինանսական օպերացիաների ժամանակ շատ զգոյշ լինել և աշխատել խուսափել խոշոր օպերացիաներից։

—

Մոսկվայի ադմինիստրացիան բացատրութիւն է ստացել ընդհանուր գործերի դեպարտամենտից, որ ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան, ռուս մարդկանց միութեան, կրթութեան լիգայի և ուրիշ ընկերութիւնների բաժանմունքները կարող են պահպանել իրանց գոյութիւնը գաւառներում, թէև նրանց կենտրոնական հաստատութիւնները Պետերբուրգում փակված են։

—

«Р. В.»-ն հաղորդում է, որ յուլիսի 9-ին Բերլինից հեռագիր է ստացվել, որով տեղեկացնում են, որ գերմանական երեք լուրջ լրագիրներ—Frankfurter Zeitung, Kölniche Zeitung և Vossiche Zeitung— վճռական կերպով յայտնում են, որ գերմանական զօրքերով, զէնքի ույժով ռուսաց նահանգները գրաւելու մասին ոչ մի բանակցութիւն չէ եղել և չէ կարող էլ լինել։ Այդպիսի բանակցութիւնները նրանց ֆանտազիայի արգիւնքն են, որոնք իրանց սրտում մի այդպիսի բան զուցէ՝ ցանկանում են։

—

«Русск. Сл.»-ի Լօնդօնի թղթակիցը հաղորդում է, որ Գերմանիայի միջամտութեան մասին եղած լուրերը ռուսաց գործերում այսօր արդէն որոշ ձև ստացան։ Պետական Դումայի անդամ Անիկինը սօցիալ-դեմօկրատների ինտերնացիօնալ կօնգրեսում հրաւիրեց գերմանական պատուիրակներին օգուտ քաղել միջազգային կօնգրեսից և որոշ կարծիք յայտնել, թէ գերմանական սօցիալ-դեմօկրատները ինչպէս են վերաբերվում այդ միջամտութեան հարցին, եթէ որ նա, ի հարկէ, արտայայտվի աւելի բէալ ձևով։ Սօցիալ-դեմօկրատները մերժում են միջամտութիւնը։ Կօնգրեսին մասնակցող սօցիալ-դեմօկրատների ընդունված բանաձևով, հարցը դրված էր պարզ ու կտրուկ, այսինքն գերմանացիները պաշտպանելու են բուրժուազական ռուս բիւրօկրատիային, թէ նրանք կանգնեն ռուսաց ժողովրդի կողմը։ Ի հարկէ գերմանացիները բացէ ի բաց կը պաշտպանեն ժ ո ղ ո վ ր դ ի ն։

—

Լօնդօնում «ռուսաց նոր պարլամենտի» պատգամաւորները ընդհանուր ուշադրութիւն են գրաւում։ Հասարակական բոլոր ժողովներում նրանց համար ազնիւ օվացիաներ էին սարքում։

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Վերջին օրերի շարունակ տեղացող անձրևներից այգիներում երևում են միլդու և օիդիում հիւանդութիւնները։ Անձրևները արգելք են հանդիսանում կանօնաւոր բժշկութեանը։ Գիւղերնրը եղանակը զգալի ցուրտ է։ Քաղաքումս տարածված է հարինք հիւանդութիւնը մանուկների մէջ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թէհրան, յուլիսի 5-ին

Ժողովրդական ու հոգևորականութեան շարժումներն ու խռովութիւնները կառավարութեան խիստ ու կտրուկ միջոցների շնորհիւ զսպվեցին, և այս վերջինս փառաւոր յաղթութիւն տարաւ։

Անզէն ու անպատրաստ ամբոխը վերջին անգամ ի զուր փորձեց իր ույժը չափել կառավարութեան հետ և չարաչար յաղթվեց. թողնելով բաւականաչափ սպանվածներ ու վիրաւորվածներ։

Վերջին լուրերի համեմատ, 30 հոգի սպանված և 70-ի չափ անհետացած են։

Խռովութիւնների հինգերորդ օրը, տեղական իշխանութեան հրամանով, քաղաքից հեռացան աղա սէիդ Մոհամադ, աղա սէիդ Աբդուլլահ և աղա շէյխ Ֆազլոլա երեք մեծ ազդեցիկ մոլլաները անմիջական հետևորդներով. թէ յիշեալ ճանապարհորդները ապահով տեղ կը հասնեն կամ ոչ, միմիայն կառավարութեան գիտնալիքն է։

Առ այժմ քաղաքը բոլորովին հանգիստ ու խաղաղ է. զինուորական դրութիւնը վերացվել է. խանութները բացված են, բայց դեռ ևս առևտուրը իր սովորական ընթացքը չէ ընդունել։

Թէհրանի կառավարութիւնը ժողովրդի յուզված և ալեկոծված մաքերը խաղաղացնելու համար «Իրան» պաշտօնական թերթում տպագրել է տալ իր՝ ժամանակով խոստացած «Արդարադատութեան Տան» կանոնադրութիւնը, որի հրատարակութեան առիթով՝ մօտաւորապէս այսպէս է խօսում պաշտօնական թերթը։

«Ներկայ տարւայ սաֆար ամսի սկզբներին պալատում կայացած մինիստրական ժողովում Ն. Կ. Վեհափառութիւնը բարձրագոյն հրամայեց մինիստրներին, որ իրանց միջից մի քանի ձեռնհաս և բանիբուն մինիստրներ ընտրեն, որպէս զի ժողովրդական «Արդարութեան Տան» համար խալամի օրէնսգրքի ոգու համաձայն օրէնքներ և կանոններ մշակեն և Ն. Կ. Վեհափառութեան ներկայացնեն։

«Յիշեալ կանոնագրքոյկը մշակվելուց և պատրաստվելուց յետոյ՝ Ն. Կ. Վեհափառութեան ներկայացվեց, որը հետևեալ բարձրագոյն վաւերացման անժանացաւ։

«Նորին բարձրութիւն աթաբէգ-ազամ, սոյն կանոնագրքոյկի բոլոր յօդուածները մեր բարձրագոյն որոշումների համաձայն են։

«Սոյն թւականից յետ արդարադատութեան մինիստրութիւնը պէտք է այս կանոնագրքոյկի համաձայն հիմնվի և որոշված օրէնքների սահմանից ոչ ոք չը պիտի շեղվի. նոյն իսկ մեր հարազատ որդիներն անգամ բացառութիւն չը պիտի կազմեն։ Այս կանոնագրքոյկի բոլոր յօդուածներն անխտիր կերպով պիտի կատարվեն ժամանակին»։

Յիշեալ «կանոնագրքոյկի» գլխաւոր յօդուածներից մի քանիսը այստեղ առաջ կը բերենք ընթերցողներին մօտաւոր մի գաղափար տալու Պարսկաստանում մօտիկ ապագայում կազուելիք «Արդարութեան Տան» մասին։

Արդարադատութեան մինիստրութեան պարտականութիւնները և նրա իրաւունքների սահմանը.

1) Պարսկաստանում տեղի ունեցող բոլոր դատերը, վէճերը և գանգատները թէ գանգատաւոր և թէ յանցաւոր կողմերը, լինեն օտարահպատակ թէ տեղացի, զինուորական թէ վաճառական, նրանց գործերի քննութիւնն ու վերահասութիւնը անխտիր արդարադատութեան բարձրագոյն մինիստրութեան առեանին է պատկանում։

2) Արդարադատութեան մինիստրութեան ատեանում օտարահպատակների, զինուորականների և վաճառականների դատերը քննելիս, արտաքին, զինուորական և վաճառականական մինիստրութիւնների պաշտօնեաների ներկայութիւնը ի նկատի պիտի առնվի։

3) Արդարադատութեան մինիստրութեան ատեանը հաւասար է Ն. Կ. Վեհափառութեան բարձրագոյն անձնաւորութեան և ներկայութեան, որում բարձրաստիճան իշխանազունք և գերաստիճան մինիստրներ, զինուորական և այլ մինիստրութիւնների պաշտօնեաներ և ժողովրդի այլ դասակարգը, առհասարակ, ովքեր որ արդարադատութեան մինիստրութիւնը կոչէ, պէտք է ինքը անձամբ կամ իր արտօնեալ հաւատարմատարը անյապաղ ներկայանայ նշանակված տեղում։

4) Արդարադատութեան մինիստրութիւնը մարդկանց կոչելու համար որոշ պայմանաժամ է նշանակելու, որպէս զի այդ նշանակված ժամանակում մարդիկ պատրաստվեն բարձրագոյն ատեանում ներկայ գտնվելու։ Հակառակ պարագայում, եթէ ժամանակին ներկայ չը գտնվեն, նրանք պատժի կենթարկվեն իրանց դատի և գործերի պատասխանատուութեան համեմատ ըստ սահմանված յօդուածների։

5) Արդարադատութեան մինիստրութեան հրամաններն ու որոշումները հաւասար են թագաւորի հրամաններին, որոնց չը հնազանդողը ամենախիստ պատժի կենթարկվի։

6) Արդարադատութեան մինիստրութեան կնիքը հաւասար է Ն. Կ. Վեհափառութեան ստորագրութեան, և յիշեալ մինիստրութեան բոլոր կարգադրութիւնները, հրամաններն ու որոշումները պետական առաջին մինիստրի ստորագրութեան և վաւերացման պէտք չունեն։

7) Արդարադատութեան մինիստրութիւնը Պարսկաստանի բոլոր նահանգներում նշանակելու է իր ներկայացուցիչներն ու պաշտօնեաները և նրանց պարտականութիւնների և իրաւունքների սահմանը առանձին գրքոյկի համաձայն որոշելու է։

8) Նահանգական գլխաւոր և ստորադրեալ պաշտօնեաները ընտրվելու են արդարադատութեան մինիստրի կողմից և ապա ներկայացվում տէրութեան. մինիստրը իրաւունք չունի նրանց հեռացնելու կամ պաշտօնից հրաժարեցնելու։ Պաշտօնեաների հեռացնելու իրաւունքը վերապահված է Ն. Կ. Վեհափառութեան, և միայն այն դէպքում, երբ պաշտօնեաների յանցանքներն ու զեղծումները հաստատվում են։

9) Արդարադատութեան մինիստրութիւնը իւրաքանչիւր ամսի իր գործերի տեղեկագիրը աթաբէգի միջոցով պիտի ներկայացնէ Ն. Կ. Վեհափառութեան։

10) Բոլոր այն դատերն ու վէճերը, որոնց վրայից անցել է 25 տարի, արդարադատութեան մինիստրութիւնը գանգատաւորներին բացի երդում տալուց ուրիշ ոչ մի միջոցի չը պիտի դիմէ և այս էլ միայն այն դէպքում, երբ յիշեալ 25 տարվայ ընթացքում գանգատաւորը երբէք դատ բաց արած չը լինի։

11) Արդարադատութեան մինիստրութիւնը կատարեալ անաչառութեամբ «իսլամի օրէնսգրքի կանոնների հիման վրա պիտի դատերը քննէ ու կարգադրութիւններ անէ և այլն և այլն»։

Սոյնպիսի շատ յօդուածներ և բոլոր պաշտօնեաների պարտաւորութիւնները որոշված են յիշեալ կանոնագրքոյկում, և որը, ինչպէս ասում է «Իրան» պաշտօնական թերթը, մօտ ապագայում պիտի գործադրվի։

Մ. Մ.

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

14 յուլիսի

ԵԱՐՕՍԼԱՎ, 13 յուլիսի։ Գիշերս «Сѣверянинъ» լրագրի խմբագրատունը մտան ատրճանակներով զինված 12 անձինք և ոչնչացրին ժողովին Պետական Դումայի պատգամաւորութեան ուղղած կոչից 5000 օրինակ և սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան թռուցիկները, և վերջնելով այդ ամենը անյայտացան։

ՎԱՐՇԱՎԱ, 13 յուլիսի։ Երեկ չարագործների ձեռքով կողոպտված են պետական գինու 6 պահեստներ։

ՍԻՄՖԵՐՈՊՕԼ, 13 յուլիսի։ Հանապազօր տեղացող անձրևները սպառնում են սով. հացը և խոտը փչացել են բոլորովին։

ԿԻԵՎ, 13 յուլիսի։ Երկրի պետը մի յայտարարութիւն է կպցրել պատերին, որով ազգաբնակութեան յորդորում է հանգիստ մնալ և չը տարվել այն յուզիչ լուրերից, որ յուլիսի 15-ին իբր ջարդ է սպասվում։ Յայտարարութեան մէջ շեշտված է, որ ջարդ առաջացնելու ամեն մի փորձ կը ճնշվի զէնքի ույժով։

ԿՐԱՍՆՕՅԱՐՍԿ, 13 յուլիսի։ Փակված է «Сибирскія Вѣсти» լրագիրը. խմբագիրը աքսորվում է Ենիսէյսկի գաւառը։

ՎԻԼՆԱ, 13 յուլիսի։ Գեներալ-նահանգապետը 200 ր. տուգանքի է ենթարկել «Свободное Слово» լրագրին այնպիսի յուզիչ լուրեր տպագրելու համար, որ գրգռում են ազգաբնակութիւնը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յուլիսի։ Պետական Խորհրդի անդամներ ակադեմիկ Վերնադսկի, Լապէ, Դանիլէվսկի, պր. Բաղալէյ, Գրիմմէյշին, Շիշկով և Բիխովսկին յայտնել են նախագահին, որ իրանք հրաժարվում են խորհրդի անդամութիւնից։ Ստացված լուրերին նայած, այդ հրաժարականին միացել են և ներկայումս բացակայ Պետերբուրգի համալսարանի ռեկտոր Բորգմանը և ակադեմիկ Շախմատովը

[illegible]

...րի թւում կան նաև մի քանի քաղաքական յանցաւորներ:

ՎԻԱՏԿԱ: Գրաւվեց «Вятская Жизнь» լրագիրը:

ԿԱԶԱՆ: Գրաւվեց «Волжскій Вѣстникъ» լրագիրը:

ԿԻԵՎ, 14 յուլիսի: Վաճառականները ժողով գումարելով ընտրել են 5 հոգուց բաղկացած մի մասնաժողով՝ նախկին ջրդից առաջացած վնասները որոշելու և ապագայում սպառնալիք ջրդն առնելու համար:

ԵԱԼՏԱ, 14 յուլիսի: Ռուսաստանից Մէքքա գնացող մուսուլման ուխտաւորների համար նոյեմբերին և դեկտեմբերին «Ռուսաց Նաւագնացութեան ընկերութեան» նաւերը առանձին կը մեկնեն Սեվաստոպոլից և Բաթումից:

ՕՄՍԿ, 14 յուլիսի: «Степной Голосъ» լրագիրը փակված է զինուորական դրութեան ամբողջ ժամանակ:

ՏՈՒԼԱ, 14 յուլիսի: Գրաւվեց «Тульская Жизнь» լրագրի այն համարը, որի մէջ տպված էր Պետական Դումայի կազմած կոչը: Տպարանը կնքված է:

ՅԱՐՕՍԼԱՎ, 14 յուլիսի: Մանուֆակտուրային խոշոր գործարաններից մէկին, ուր աշխատում են մօտ 10,000 բանւոր, ներկայացրված է ջործադուլի սպառնալիքով պահանջ՝ դատարկելու կոզակներով բնակեցրած բնակարանները և իրաւունք տալ բանւորներին ինքնապաշտպանողական խումբ կազմել իրանց միջից: Բանւորները միտինգի ժողովվեցին, բայց կոզակներից ցրվեցին:

ՕԲԵՐՊՕՅԱՑՑ, 14 յուլիսի: Երեկ Նիւրնբէրգից գալու ժամանակ պրինց Մուրադի շոգեկառքը (աւտոմոբիլ) շուռ եկաւ, որի ժամանակ պրինցը սպանվեց, իսկ մեքենավարը թեթև վիրաւորվեց:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 յուլիսի: Ներքին գործերի մինիստրութիւնը, այժմ փակելով կադէտների կլուբները, երբէք մտադրութիւն չունի արգելել այդ կուսակցութեան՝ շարունակելու իրա գործունէութիւնը և ագիտացիան. մինիստրութիւնը ղեկավարվել է սոսկ կարգը պահպանելու դիտումներով, ուստի և ամեն տեսակ միտինգներ և ժողովներ այժմ չեն թոյլատրվի:—Մի անգամ ևս հերքվում է լրագիրների հաղորդած այն լուրը, որ կառավարութիւնը մտադիր է 780 միլ. գումարի նոր փոխառութիւն կնքել:—Ս. Սինոդը որոշել է Պետական Դումայի արձակման հրովարտակը տպել «Церковн. Вѣд.»-ում և կարդալ տալ կայսրութեան բոլոր եկեղեցիներում:—Օստրոումովի օբեր-պրոկուրոր նշանակելու մասին տարածված լուրերը սխալ են:—Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնը կազմում է մի քանի օրինագծեր, վերաբերվող գործարանային բանւորների վարձելուն, բանւորական ժամանակին, ապահովագրութեան, բանւորական խնայողական գանձարաններին, ձրի և էժանագին բնակարաններին, արդիւնաբերական խնամատարութեանը, շրջանային արդիւնաբերական հաստատութիւններին և պրոմիսլային դատարաններ հիմնելուն:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 յուլիսի: (Պաշտօնական): Առ այժմ ունեցած ոչ լրիւ տեղեկութիւնների համաձայն պետական սովորական եկամուտի գումարը առաջին 5 ամսում կազմում էր 87,7 միլլիօն՝ անցեալ տարւայ նոյն ժամանակամիջոցի 783,2 միլ. րուբլու դէմ. որով երևում է, որ վնասը հասնում է 90,5 միլ.: Երկաթուղիներից գոյացած ընդհանուր եկամուտը առաջին կիսամեակում անում էր 212,4 միլ. ր.՝ հակառակ անցեալ տարւայ նոյն ժամանակամիջոցի 211,4 միլ. րուբլու: Խնայողական գանձարաններում ընդհանուր գումարը հասնում էր յունիսին 13 1/2 միլ.: Արտաքին վաճառականութեան շրջանառութիւնը 183,998,000 ր.՝ 1905 թ. 212,857,000 ր. դէմ: Արտահանված ապրանքների արժէքը՝ 468,435,000 ր., իսկ ներմուծված ապրանքների արժողութիւնը՝ 28,448,700 ր.: Անցեալ տարի համապատասխան թւերն էին 457,931,000 և 255,074,000 ր.: Մաքսային եկամուտը առաջին կիսամեակում անում է 119,805,000 րուբլի անցեալ տարված 101,621,000-ի դէմ:

ՊԱՐԻԶ, 14 յուլիսի: Պետերբուրգում և գաւառում տիրող հանգստութեան լուրը և կառավարութեան վճիռը՝ գնալ նոյեմբերի 17-ի մանիֆէստի առաջադրած ճանապարհով հանգստացուցիչ ազդեցութիւն ունեցան ֆրանսիական կարծիքի վրա: Այժմ արդէն լրագիրները իրանց խօսելու տոնը փոխել են: Այսպէս օրինակ «Թանը», որ սկզբում խիստ կերպով յարձակվում էր կառավարութեան վրա, այժմ տեղեկութիւններ է տալիս ռուս գործերի մասին առանց կոմմենտարիաների: Ուրիշ լրագիրներ ցոյց են տալիս, որ աւելորդ էր առաջուց դատողութիւններ անել. հիմա պէտք է ծանօթանալ առաջին կաբինէտի քաղաքականութեան հետ, որի ծրագիրը, որ արտայայտել է Ստոլիպինը Րէյտէրի գործակալութեան թղթակիցներից մէկին, ընդհանուր հաւանականութեան է հանդիպում: «Դեբա»-ն ասում է, որ եթէ կաբինէտը ձեռնարկէ իրագործելու բարենորոգումները, այն ժամանակ երկիրը պէտք է որ վստահութիւն ցոյց տայ. բայց և այնպէս անհրաժեշտ է, որ ադմինիստրացիան վերակազմվի ու վերանորոգվի և պետական աշխատանքներին մասնակցեն և հասարակական ույժերը: «Լիբերտէն» յայտնում է, որ պէտք է վստահութեամբ սպասել, որ Ստոլիպինի ծրագիրը իրականանայ:

ՎԻԼՆԱ, 15 յուլիսի: Ադմինիստրացիան փակում է տեղական լրագիրները և տպարանները:

ԽԱՐԿՈՎ, 15 յուլիսի: Այսօր տեղի ունեցան բանւորների չորս միտինգներ, քննելու ներկայ դրութիւնը: Ընդունվել է մի վճիռ, որ անհրաժեշտ է կազմել բանւոր պատգամաւորների խորհուրդ և առ այժմ հեռու մնալ ակտիւ գործողութիւններից: Միտինգները բոլորովին խաղաղ բնաւորութիւն էին կրում:

ՊՐՕՍԿՈՒՐՈՎ, 15 յուլիսի: Չերեպով գիւղում խոշոր ագրարային անկարգութիւններ են ծագել: Երբ դրագունները և կոզակները կամեցել են ձերբակալել 2 խռովարկուների, գիւղացիները արգելել են ժանգաղներով և քարեր նետելով: 12 դրագուն վիրաւորված են, 3-ը ծանր. իսկ գիւղացիներից վիրաւորված են 5 հոգի:

16 յուլիսի

Նկատողութիւն: Պետերբուրգում գլխաւոր ապարատների բաժանմունքի հրդեհի պատճառով հեռագրական հաղորդակցութիւնը ընդհատված է Պետերբուրգի և գաւառների միջև, ուստի և Թիֆլիս ուղարկված է հեռագիրների ամենասահմանափակ թիւ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 յուլիսի: Մինիստրների խորհուրդը ստացել է մի գրութիւն, որի մէջ միջնորդութիւն է յարուցված թոյլատրել ընտրել մի-մի ներկայացուցիչ Պետական Դումայի և խորհրդի համար և Թաւրօնական աշխարհի կողմից:

ՊԱՐԻԶ, 15 յուլիսի: «Մաթէն»-ի ասելով, ֆրանսիական քաղաքական գործիչներից մէկը խօսակցելով Բաններմանի հետ այն տպաւորութիւնն է ստացել, որ Բաններմանի «Դուման մեռաւ, կեցցէ Դուման» խօսքերը ոչ թէ անակնկալ կերպով է ասվել, այլ արտասանվել են միայն թագաւորի գիտութեամբ: Խօսելով Պետական Դումայի արձակման մասին, Բաններմանը ասել է. «Մենք չէինք կարող չասել մեր կարծիքը». Վիտտէն էլ իր կողմից յայտնել է «Էխօ Պարի»-ի աշխատակիցներից մէկին, որ նա կրկին շարունակում է կողմնակից մնալ այն համոզման, որ ժողովուրդը պէտք է մասնակցութիւն ունենայ երկրի օրէնսդրութեան: Նա միշտ կողմնակից է, որ լիբերալ կերպով լուծվին թէ գիւղացիական, թէ բանւորական, թէ ֆինլանդական և թէ հրէական հարցերը, և նրա՝ դէպի ժամանակակից խնդիրներն ունեցած հայեացքները իրաւունք են տալիս նրան՝ պատկանելու եւրոպական ամենալիբերալ կուսակցութիւններից մէկնումէկին: Չը նայած դրան, նա պնդում է, որ Պետական Դումայի և կառավարութեան մէջ ծագած կոնֆլիկտի ամբողջ մեղքը ընկնում է Դումայի վրա: Կառավարութիւնը ստիպված եղաւ ընտրել միջին ճանապարհը (?) յեղափոխութեան, որ պատրաստվում էր օրինական վարմունքի և Պետական Դումայի արձակման քօղի տակ:

ԼՈՆԴՈՆ, 15 յուլիսի: Խօսելով Ռուսաստանի դէպքերի մասին, «Գլօբը» ասում է, որ Ստոլիպինի առաջ կան բազմաթիւ խնդիրներ: Եթէ նրան աջողվի իրականացնել իր նպատակները, այն ժամանակ նա ռուսաց Պետական ամենամեծ գործիչը կը հանդիսանայ: Եթէ Ստոլիպինը գործում է անկեղծ կերպով, ուրեմն նրա կողմն է բոլոր ժողովուրդների բարեմաղթութիւնը: Բայց նրա գլխաւոր խնդիրը կայանում է նրա մէջ, որ նա պէտք է հաշտեցնէ կառավարութիւնը ժողովրդի հետ: Մենք չը գիտենք, ի հարկէ, նրա գործունէութեան հետևանքները, բայց արագ և լիակատար աջողութիւն ենք ցանկանում:

17 յուլիսի

ՄՕՍԿՎԱ, 15 յուլիսի: Բորսային կոմիտէտը Սիզրանի հրկիզեալների օգտին 20000 րուբլի է նուիրել, իսկ Ալտիրսկի վնասվածների համար 5000 ր.: Յուլիսի 16-ին Սիզրան և Ալտիր են մեկնում սանիտարական մի քանի խմբեր վնասվածներին օգնելու համար:

ՄՕՍԿՎԱ, 16 յուլիսի: Տեղական զինուորական հիւանդանոցի բժիշկներ Դէլարօշը Մատրոսովը և Նիկօվը յանձնված են զինուորական դատարանին զինուորական ֆելդշէրների դաշնակցութեան կանօնադրութիւնը կազմելու համար:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 յուլիսի: Երէկ, առաւօտեան ժամը 11-ին, Բոսկի տպարանը մտան մի խումբ անյայտ անձինք, որոնք, ձերբակալելով բոլոր ներկայացուցիչներին և փակելով պատուհաններն, սկսեցին տպել Պետական Դումայի Վիբօրգում հաւաքված անդամների կոչը ուղղված ազգաբնակութեան, տպագրեցին 150000 օրինակ և տարան տպարանից երեկոյեան ժամը 5-ին: Բոլորը զինված էին ատրճանակներով: Տպագրելու ժամանակ տպարանի մօտով անցում էր եկեղեցական թափորը. տպարանի դարբասի առաջ հոգեհանգիստ կատարեց. ոչ ոք չէ բռնված:

ՎԱՐՇԱՎԱ, 15 յուլիսի: Յուլիսի 15-ի երեկոյեան ժամը 7-ին Ալէքսանդրօվսկից մեկնող ճանապարհորդական գնացքը Վորշավայից 10 վերստ հեռաւորութեան վրա կանգնեցրվեց 40 զինված յեղափոխականների ձեռքով, որոնք, երկու կարմիր դրօշակներով գրոհ տալով դէպի գնացքը, ստիպեցին մեքենավարին պօստային վագոնը տանել 3 վերստ հեռու, ուր, զինաթափ անելով ատրճանակ արձակող պօստային պաշտօնեային, գողացան պետական 100000 ր. և անյայտացան:

ՊՍԿՈՎ, 15 յուլիսի: Գիւղացիները այրում են կալւածատէրերի գոյքերը և ջարդ ու փշուր են անում պետական գինու պահեստները:

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ, 16 յուլիսի: Բոլոր չորս հանքային ջրերումն էլ հանգստութիւնը վերականգնված է խաղաղ ճանապարհով: Շարունակ հիւանդներ են գալիս:

ԲԵԼԳՐԱԴ, 16 յուլիսի: Ըստ լուրերի մտադրվում է բանակցութիւններ սկսել Բուլգարիայի հետ ոչ միայն մաքսային դաշնակցութիւն, այլ և երկաթուղային կօնվենցիա հաստատելու համար:

ԿՈՎՆՕ, 16 յուլիսի: Լէյվանդի տպարանը անակնկալ կերպով ներս մտան 20 մարդ և ներկայացնելով սօցիալ-սօցիալիստների պահանջը—տպել Պետական Դումայի կազմած կոչը,—փակեցին բոլոր մուտքերը և աշխատանքի կպան. բայց վրա հասնող ոստիկանութիւնը արգելից շարվածքը վերջացնել, որից ստիպված անյայտ անձինք փախուստի դիմեցին:

ԲՐԵՍՏ-ԼԻՏՕՎՍԿ, 15 յուլիսի: Գաւառում—գիւղացիների մէջ պրօպագանդա մղելու համար ձերբակալված է Դումայի նախկին անդամ Կոնդրաշչուկը: Ձերբակալութեան ժամանակ նրա մօտ գտնվել են բազմաթիւ փաստական վաւերաթղթեր:

ՆԻԺՆԻ-ՆՈՎԳՕՐՕԴ, 15 յուլիսի: Պաշտօնապէս բացվեց տօնավաճառը, նահանգապետը հանգստացրել է, որ կարգը խանգարելու ոչ մի փոքր տեղի չի կարող ունենալ:

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ, 15 յուլիսի: Ժամանեց փոխծովակալ Սկրիդլովը: Կայարանում դիմաւորեցին զինուորական և քաղաքացիական իշխանութիւնները:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 յուլիսի: «Мысль» լրագրի խմբագրատանը կատարված ձերբակալութիւնների և կարևոր արձանագրութիւններ աքսորնիս գրաւելու մասին լրագրային լուրերը չեն ճշտվում: Չեն գտնված այնպիսի արձանագրութիւններ, որ զինված ապստամբութեան վերաբերվէին:—Կոմս Հէյդէնի, Լվովի, Գուչկովի և իշխ. Լվովի մինիստրական պորտֆէլներից հրաժականի լուրը սխալ է: Ընդհակառակն, հիմք կայ կարծելու, որ նրանք որոշ պայմաններով կը մտնեն կաբինետի մէջ: Վերջնական վճիռը կը լինի յուլիսի 16-ին:

ԶԻՆՏՕԽՈՎ, 15 յուլիսի: Զարադործները, յարձակվելով ճանապարհորդական գնացքի վրա, կողոպտեցին 16000 ր. և անյայտացան:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 յուլիսի: Հասարակական գործիչները շարունակ նիստեր են գումարում, խաղաղ վերածնութեան կուսակցութիւնը կազմակերպելու համար: Պետական Դումայի նախկին անդամներից զատ կուսակցութեան են յարվել մօտ 40 հոգի: Կազմակերպիչ խորհրդակցութիւններին մասնակցում էին նաև հոկտ. 17-ի դաշնակցութեան ղեկավարողները: Ի միջի այլոց պէտք է ասել, որ հոկտ. 17-ի դաշնակցութիւնը նոր ինքնուրոյն կուսակցութիւն է կազմելու:

ԿԻԵՎ, 16 յուլիսի: Երեկ տեղի ունեցաւ եկեղեցական թափոր: Օրն հանգիստ անցաւ:

ՍԵՒԱՍՏՕՊՕԼ, 16 յուլիսի: 3-ժամեայ խորհրդակցութիւնից յետոյ բոլոր մեղադրեալների ներկայութեամբ յայտարարվեց դատարանի դատավճիռը. Ջիմին, Կօսօսինով, Կուզմօվսկի և Րիբալկա դատապարտվում են մահվան պատժի, Լուկիանովը՝ անժամկէտ աքսորի, 32 նաւաստիներ՝ 1—15 տարւայ տաժանակիր աշխատանքների 48 հոգի բանտարկեալների բաժնում 1—5 տարով, 1-ին զինուորական բանտը 4 ամսեայ բանտարկութեան. 6 մարդ արդար են ճանաչվում: Ծովակալ Սկրիդլովը շրջեց նաւերը:

ՎԻԷՆՆԱ, 16 յուլիսի: Արքեդուքս Օտտօնը առողջութեան քայքայման պատճառով արձակված է հեծելազօրի գլխաւոր տեսչի պաշտօնից:

ԿԻՍԼԱՎՕԴՍԿ, 16 յունիսի: Գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեան համաձայն «Кавказскіе курорты» լրագիրը դադարեցրված է:

ՊՕԼՏԱՎԱ, 16 յուլիսի: (Պաշտօնական թղթակցից): Յուլիսի 15-ին, երեկոյեան, խուզարկութիւն կատարվեց քաղցրաջուր վաճառող մի կրպակում (բուդկա), ուր ժողովվում էին յեղափոխական կուսակցութիւնների ղեկավարները, որոնց թւում և Սէվսկի գնդի 18 զինուորները և հեծելազօրի 2 զինուորներ: Խուզարկութեան ժամանակ ձերբակալվեցին 2 զինուոր: Իմանալով այդ մասին, մի խումբ զինուորներ սկսեցին գրգռել Սէվսկի գնդի զինուորներին: Երեկոյեան ժամը 10-ին գունդը աղմուկ բարձրացնելով և խառնվելով հաւաքված ամբոխի հետ փողոցով առաջ շարժվեց: Վարչութեան յորդորանքները արդիւնք չունեցան: Ամբոխը դիմեց թնդանօթաձիգ գնդերի զօրանոցները, ուժով լցրեց թնդանօթները և դիմեց բանտարկեալների բաժինը, ուր բանտարկված էին քաղաքական յանցաւորները: Կոչելով բոլոր զօրքերին, զօրաբանակի հրամանատարը տասնձնացրեց մի գնդի, որը գնդակացիրների թեթև կրակով հանդիպեց դարբասը կոտրելու ջանող ամբոխին, որը իրարանցման մէջ ու սարսափահարված ցրվեց անմիջապէս: Սպանված է մէկը, վիրաւորված են 4-ը: Զինուորներից առ այժմ հիւանդանոց են տարված 1 վիրաւոր: Կարգը վերականգնվեց գիշերվայ ժամը 1-ին:

ՍԱՄԱՐԱ, 16 յուլիսի: Կոզակները և ժանդարմները 2 վաշտ շրջապատեցին միտինգի ժողոված բանւորներին: Խուզարկութիւնից յետոյ ձերբակալեցին 500-ից աւելի մարդու, որից 15-ը ուղարկվեցին բանտ: Ամբոխը կրկին ժողովվեց և կարմիր դրօշակներով ու յեղափոխական երգերով անցաւ Դվորցօվայա փողոցով, բայց ցրվեց ոստիկանութեան և կոզակների ձեռքով:

ԵԼԻՍԱՎԵՏԳՐԱԴ, 16 յուլիսի: Երեկ երեկոյեան քաղաքից դուրս ընդհարում տեղի ունեցաւ ոստիկանութեան և միտինգից վերադարձած մի խումբ երիտասարդների միջև: Ոստիկանների ձեռքով վիրաւորվել են 2 հոգի: Ձերբակալված են 25 մարդ:

ԿՕՍՏՐՕՄԱ, 16 յուլիսի: «Костр. Слово»-ի խմբագրատունը և տպարանը խուզարկեցին: Ձերբակալված են կառավարիչը, գրասենեակպետը և 3 գրաշար: Տպարանը կնքված է, լրագիրը փակված:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզաւոր. հ.
Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9 1/2—10 ժ. աչքի. ներքին և նեարդային:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վեներական...
Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՑԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.
Ի. Կ. ԳՁԵԼԻՇՎԻԼԻ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի
Հ. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1 1/2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԻՆՆ-ՋԱԻՇԿ Ա. Ի. ՇՁԵՐԲԻՆԻՆԱ—1 1/2—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.
ՆՇՏԵՆՈՒՆԵՐԸ
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկահատ.
Ս. Գ. ԱԲԵԼԵԱՆՑ—7—7 1/2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Վճարը 50 կ. ... [illegible]
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Լեւոն Օհանջանեան
Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների: Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.: Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.: Հասցէն անկիւն Գօլօվինսկի պրօսպեկտի և Կազեոննայա փողոցի, տուն Թամամշեանի: Մուտքը Կազեոնսկի փողոցից № 2.
(ա. օ.) 193—300

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզային, վեներական և սիֆիլիսական հիւանդութիւնների, ընդունում է հիւանդներին ամենայն օր, առաւօտեան 12—1 ժամը, իսկ երեկ. 6-ին մինչև 8-ը: Կուկիա, Սեմինօնովսկի փողոց № 16:
(ու. կ. ե.) 8—20

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելեամինօվսկայա փողոց № 8: (ե.ո.) 88—100

Նոր-Բայազէտի հայոց ծխական երկդասեան երկսեռ ուսումնարանների համար հարկաւոր է մի ԱՒԱԳ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ճեմարանաւարտ կամ գլրանոցաւարտ, շաբաթական 17 դասով, ընդամենը տարեկան 700 րուբլի ռոճիկով. ցանկացողներն կարող են դիմել նոյն դպրոցի հոգաբարձութեան, այս հասցէով. Новобаязетъ, попечительству армянскаго училища.
Որովհետև հոգաբարձութիւնը նոր աւագ ուսուցչի հետ պէտք է կազմի ուսուցչական խումբ, ուստի հին ուսուցչական խմբի բոլոր անդամներն համարվում են արձակված:
Անդամք հոգաբարձութեան՝ Հ. Տէր Միքայէլեանց, Խ. Բունիաթեանց, Գ. Բուրումեանց
(ա. օ.) 4—10

Լոյս տեսաւ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆԻ
«ՄԽԻԹԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴԱԳԱՂՈՒՄ»
Բ. տպագր.
պատկեր Բագուի կոտորածից. գրերի 2 նկարով, գինը 7 կոպ. դիմել՝ Թիֆլիս «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցը կամ հեղինակին. Հալաբար, Լազարևսկայա № 49: 100-ից պակաս և առանց կանխավճարի հեղինակին չը դիմել:
(հ. շ. ե.) 5—5

Լոյս տեսաւ
Ա. ԲԵԲԵԼԻ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՍՕՑԻԱԼԻԶՄԸ
Փոխադրեց Վահան Խորէնի
ԳԻՆԸ 12 ԿՈՊ.
Դիմել՝ Эчміадзинъ, Академія, Ваану Теръ-Хоренянъ. 2—5

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
Կրասնովոդսկի մի դասեան դպրոցի համար ճեմարանի կամ թեմական դպրոցի դասընթացը աւարտած մի աւագ ուսուցիչ հայոց լեզուի և թուաբանութեան դասերի համար և մի հմուտ խմբապետ ուսուցիչ երկրորդական դասերի և եկեղեցական քառաձայն խումբը պատրաստելու և կառավարելու համար: Տարեկան վարձատրութիւն ճանապարհածախքով միասին՝ առաջինին 1000 ր., իսկ երկրորդին 700 րուբլի: Դիմել այս հասցէով՝ Красноводскъ (Закасп. обл.) Армянскому священнику. 2—2

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է
և մի քանի օրից յետոյ ՇՈՒՏՈՎ լոյս կը տեսնի «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցի հրատարակութեամբ
ԴԱՍԱԳԻՐՔ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
(Ասիա, Ամերիկա, Աֆրիկա և Աւստրալիա)
քաղաքական մասը:
Կազմեց Լևոն Բաբայեան
Միւս հատորներն էլ պատրաստ կը լինեն օգոստոսի վերջերին: (ա. օ.) 5—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Վաճառվում է Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառանոցներում
ՀԻՒԱՆԴ ՄԱՐԴԸ
(Բ. ՑԵՐԵՆԻ)
ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՑ
գերմ. թարգմ.
Լ. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ
առանձին գրքերով լոյս են տեսել թարգմանչի նաև հետևեալ աշխատութիւնները
1. Ջ. Վերգա՝ Գիւղական Ասպետութիւն, թարգմ. գերմ. 15 կ.:
2. Մ. Նորդաու՝ Հայրենասէր Իտալացին, թարգմ. գերմ. 10 կ.:
3. Մ. Հալբէ՝ Սիտում, թարգմ. գերմ. 15 կ.
4. Ի.Ահօ՝Երկու նովելլա, թարգմ. գերմ. 10 կ.
5. Հ. Իբսէնի՝ Հասարակութեան նեցուկները թարգմ. գերմ. դրամա. 50 կ.
(ամ. օր.)

[illegible]

Իս. Յարութիւնեան

„Գուտտենբերգ“
գրավաճառանոցում վաճառվում են.
Եկմալեան Մ. Երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, փոխադրեալ ի խազս եւրոպականս և ներդաշնակեալ, 8 ր.:
Եկմալեան Մ. Ներդաշնակեալ երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, իգական բարձր ձայն, 1 ր. 50 կ.:
Եկմալեան Մ. Ներդաշնակեալ երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, իգական խոնարհ ձայն, 1 ր. 50 կ.:
Եկմալեան Մ. Ներդաշնակեալ երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, արական խոնարհ ձայն, 2 ր.:
Եկմալեան Մ. Ներդաշնակեալ երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, արական բարձր ձայն, 2 ր.:
Դիմել.—Тифлисъ, Книжный магазинъ «Гуттенбергъ» Г. И. Галустяну. 3—3

Գանձակում տեղի ունեցած ընդհարումների պատճառով ես տեղափոխեցի իմ կենտրօնական ՀԻՐԱՆՈՑՍ շքեղ կահկարասիներով Թիֆլիս, Պուշկինսկի փողոցի վրա № 23, պրավօսլաւնի հոգևոր սեմինարիայի դիմաց
„ՆՕՄԵՐԱ ՑԵՆՏՐԱԼ“
մականունով: Գները 70 կոպէկից մինչև 2 րուբլի: Ամսական ցանկացողների հետ առանձին պայմաններով:
Ալէքսանդր Յարութինով
(հ. կ. ե.) 38—100

...առաջին եկեղեցական կենտրօնական ժողովի համար չորս պատգամաւորների ընտրութեանը մասնակցելու:
Սուրբ Կարապետ եկեղեցու՝ Գաբրիէլ աւագ քահ. Տէր-Գաբրիէլեանց
(ե. հ. շ.) 1—3

ՂՈՒԲԱՅԻ հայոց երկդասեան դպրոցի առաջիկայ 1906—1907 թւականի համար հարկաւոր է մի ցենզաւոր ՈՒՍՈՒՑԻՉ, որ պիտի աւանդէ [illegible] տեսեալ առարկաներից՝ ռուսաց լեզու, ռուսաց պատմութիւն, Ռուսաստանի աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն և բնական պատմութիւն, շաբաթական ընդամենը 30 դաս: Տարեկան ռոճիկ 450 րուբլի, բնակարան (մի [illegible] նեակ դպրոցում), ծառայ, վառելափայտ և [illegible] սաւորութիւն: Ցանկացողները թող դիմեն [illegible] հասցէով. Куба (Бакин. губ.) попечител[illegible] Армянскаго училища Александру Богданов[illegible]
ե. հ. 1—2

Ղզլարի հայոց երկսեռ դպրոցների [illegible] մար հարկաւոր են՝ 1) [illegible] աւագ ուսուցիչ. որ լինէր հմուտ մանկավարժ [illegible] շաբաթական 18 դասի և աւագ-ուսուցչութեան [illegible] համար սահմանւած է 1100 ր., 2) մի [illegible] երաժշտագէտ, որ դասաւանդելու է երգեցողութիւն և առարկաներ, նաև վարելու է եկեղեցիներում խմբապետի պաշտօն: Ռոճիկ շաբաթական 15 դասի և խմբապետութեան համար 850—900 ր. 3) հարկաւոր են 8 ուսուցիչ (որոնց թւում երկու ուսուցչուհի), [illegible] քանչիւրը շաբաթական 18—22 դասով: Ա[illegible] դելի առարկաներն են. հայոց և ռուսաց [illegible] գրականութիւն, թուաբանութիւն, վայելչագրութիւն, գծագրութիւն և ձեռագործ ու կար և ձև: Լեզուների և թուաբանութեան դասատուին 40 րուբլի, մնացեալ առարկաներինը—35 [illegible]
(ե. հ. շ.) 1—3

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Ամառային գնացքների երթեւեկութիւնը)
(Ժամերը հաշւած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով)

	Փօստային	Մարդատար.	Արագ.	[illegible]
Բագուից դուրս գալը	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ. 20 ր. գիշ.	4 ժ. 03 [illegible]
Թիֆլիս հասնելը	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գիշ.	9 ժ. 3[illegible]
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գիշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 » »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 38 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 [illegible]
(Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 [illegible]
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գիշ.	6 ժ. 19 ր. առ.	3 ժ. 55 [illegible]
Երևանից դուրս գալը	12 » 02 » »	—	—	11 ժ. 26 [illegible]
Կարսից »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 1[illegible]
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	7 » 38 » եր.	—	—	7 ժ. 0[illegible]
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 4[illegible]
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գիշ.	—	—	3 ժ. 2[illegible]
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 2[illegible]
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. [illegible]
Երևան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 1[illegible]
Կարս հասնելը	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 4[illegible]

Ֆինանսների նախարարութեան թոյլտուութեան տակ գտնվող
ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
Հեղինակ «Առևտրական, գործարանական և նաւթարդիւնաբերութեան հաշուապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի [illegible] միջ ընդունված է իբրև օժանդակ ձեռնարկ առևտրական դպրոցներում և [illegible] գրադարաններում:
ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ ԵՆ
Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձևով հաշուապահութիւն 4 ամսում.
Ներկայ տարւայ կուրսերում բացի սովորական մասնագիտական առարկաների աւանդվելու է ձրիաբար քաղաքական տնտեսութիւն (политическая эконо[illegible]) և որոշ վճարով կամաւոր սղագրութիւն (стенографія):
Ընդունելութիւնն ամեն օր ժամը 5-ից մինչև 7-ը երեկոյեան և 9-ից մինչև [illegible] առաւօտեան: Պարապմունքները սկսվելու են սեպտեմբերի 15-ից, պարապմունքներ ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ: Ծրագիրն ուղարկվում է ձրի:
Դասընթացը աւարտողներին տրվում են ֆինանսների նախարարութեան [illegible] տրված ծրագրի համաձայն, ատեստատներ:
Դրանից անկախ, բացված է էիչ պատրաստութիւն ունեցող անձերին ամար [illegible] լրացուցիչ և կրկնողութեան կուրսեր ռուսաց լեզուի և թուաբանութեան համար:
Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի [illegible] նադրին Թիֆլիսում Н. В. Абраамяну, Николаевская ул. № 22, ամենայն [illegible]
Վերևում յիշած ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում: Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին առանց պօստի ծախս վճարելու. ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ: (հ. կ. ե.)

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Երկու սեռի անձանց համար
(Баку, уголъ Красноводск. и Меркурьевск. д. Набатовыхъ)
Կուրսերի նպատակն է տալ ուսանողներին մասնագիտական եւ առեւտրական [illegible] բութիւն եւ պատրաստել հմուտ հաշուապահներ: Աւարտողները ստանում են [illegible]
Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առևտրական թուաբանութիւն և թուաբանական համրիչ վրա. 2) Հաշուապահութիւն արդիւնաբերական, գործարանական, [illegible] կան և բանկային. 3) Առևտրական թղթակցութիւն. 4) Առևտրական [illegible] թիւն. 5) Առևտրական և մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն և [illegible] թիւն (ուղղումն ձեռագրի). 7) Ուսուցումն գրող մեքենայի վրա:
Ուսումն սկսվելու է սեպտեմբերի 20-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից [illegible] մենայնօր կուրսերում առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 12-ը և երեկոյեան 4-ից [illegible] չև 7 ժամը:
Կուրսերի կանօնադրութիւնը (уставъ) և մանրամասն ծրագիրը (программа) [illegible] վում և ուղարկվում են ձրիաբար: Օտարաքաղաքացիները դիմում են Баку, учреди[illegible] телю коммерческихъ курсовъ А. И. Те[illegible]-Каспарову.
(ե. շ.) 3—30

Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» ընկ.
Электропечатня типографскаго Т—ва «Гермесъ» Маіат. ул. № 9